ISSN 1857-4424

Nr. 11 (113) • Casa de Creație a Republicii Moldova • noiembrie 2020

Realități Culturale

REVISTĂ DE ETNOGRAFIE, FOLCLOR ŞI CULTURĂ CONTEMPORANĂ

Nicolae Ciubotaru

Sumar

MARIA CIUDLENCO
Eu, cetățean activ… 1

DUMITRU APETRI
Eminent artist și distins promotor al culturii naționale.....2

VETA GHIMPU MUNTEANU
Universul Viorel Burlacu.....5

ANDA-CRISTINA VAHNOVAN
Aren't you working? 10

DUMITRU PĂSAT
Friedrich Nietzche: cunoașterea de sine.....11

VETA GHIMPU MUNTEANU
Nicolae Ciubotaru.....15

La Mulți Ani, distinsă Doamnă 18

RENATA VEREJANU
Poezii.....21

ION DOMENCO
De lumină și căldură avem nevoie fiecare..... 23

COLEGIUL DE REDACȚIE

Pavel Popa, redactor-șef

dr. **Varvara Buzilă**,
Muzeul Național de Etnografie și Istorie Naturală

dr. hab. **Victor Ghilaș**

dr. **Mariana Cocieru**

Veta Ghimpu-Munteanu,
Teleradio-Moldova

Veronica Caraulan,
Direcția Cultură mun. Bălți

Gheorghe Nicolaescu,
Cabinetul metodic al Ministerului Educației, Culturii și Cercetării

A fost lansat site-ul www.casadecreatie.md

Acest site reprezintă mijlocul tehnic, care ne permite să oglindim şi să arhivăm activitatea cultural-artistică de amatori şi a meşterilor populari din republică.

Site-ul conține **arhiva digitală a revistei Realități Culturale**, disponibilă gratuit.

Compartimentul **Librărie** prezintă informații privind literatura metodico-științifică, de artă autohtonă și universală, necesară pentru instituțiile primare de învățământ artistic din republică.

Rubrica **Evenimente cultural artistice** va ține la curent cititorul cu diverse evenimente din viața culturală a țării, contribuind la promovarea și popularizarea culturii naționale.

În curând, pe site va fi disponibilă o **hartă interactivă** a satelor, raioanelor și zonelor folclorice.

Societatea culturală
Casa de Creație a Republicii Moldova

ISSN 1857-4424

Proiectul „Realități Culturale"

APARE CU SUPORTUL INSTITUTULUI CULTURAL ROMÂN

Tel./fax redacție: (022) 20-25-55
Telefoane: (022)20-25-53, 069392909 (Ion Șarban)
Mob.: 069 39 24 98 (Pavel Popa, redactor-șef)

E-mail: casadecreatie@gmail.com
Adresa: mun. Chișinău, str. București, 68, oficiile 338, 324
Paginare și machetare: Igor Condrea

MARIA CIUDLENCO

Eu, cetățean activ...

14 tineri din satul Crihana Veche, raionul Cahul interesați de activism civic, dezvoltare, mobilizare și organizare comunitară, au învățat în cadrul Clubului *Eu cetățean activ*, organizat la Biblioteca Publică Crihana Veche, în perioada 5–12 august, cum să devină cetățeni activi, competenți să acționeze în conformitate cu Drepturile Omului în diverse contexte sociale, să adopte decizii și să se implice în soluționarea problemelor comunitare.

La ședințele clubului tinerii au exersat tehnici de advocacy și de colectare / strângere de fonduri (fundraising), au improvizat discuții față în față cu cetățenii, Administrația Publică locală, agenții economici, instituțiile, companiile cu responsabilitate socială și alți actori comunitari, care pot activa împreună pentru binele comunității.

La ultima ședință a Clubului de vară, cei prezenți au venit cu o propunere constructivă: să se consolideze într–un grup de inițiativă locală și să participe la viața comunității, promovând cetățenia inteligentă și activă.

La final, membrii Clubului au opinat astfel:

Activismul civic! De la prima lecție am rămas încântată despre informațiile noi aflate și sunt onorată să fiu și eu membra acestui Club. Sunt foarte conștientă că aceste informații o să–mi fie un sprijin generos la școală, luând în calcul că ele sunt esențiale în domeniul pe care l–am ales în următorii patru ani și mă vor ajuta să mă încadrez în viața socială și politică a mediului în care trăiesc. Materialul a fost bine explicat și, sincer, mi–a plăcut. Cătălina

Astăzi m–am convins încă o data că se pot face lucruri mărețe, doar dacă dorești și știi cum sa le pui în aplicare. Am rămas cu impresii plăcute de la activitățile clubului. Am înțeles, că implicarea în procesul de dezvoltare comunitară produce schimbare în comunitate. De asemenea, s–a pus accent pe identificarea problemelor comunitare, *prioretizarea acestora și identificarea soluțiilor de rezolvare, la fel, pe necesitatea formarii unui grup de inițiativă comunitară consolidat și cooperant. Cele învățate ne încurajează spre acțiune și dorința de a ne face auzită vocea atunci, când ceva ne deranjează sau avem ceva de oferit*. Liliana

Un curs extraordinar de interesant și util la clubul nostru de vară. Mi–a plăcut foarte mult. Am aflat informații noi pe care nu le–am cunoscut până acum. Sunt foarte mulțumită că acum știu cum se pot rezolva problemele comunitare. Iulia

Am avut ce învăța din aceste lecții. Am observat dorința grupului nostru: de a fi cât mai activi și interesați de ceea ce ne înconjoară. Va mulțumim frumos. Olimpia

Cursul acesta îmi pare foarte folositor. Cu toate că am mai avut de a face cu aceste noțiuni, totuși, am învățat o mulțime de lucruri noi. Felul de predare a fost foarte deslușit și pe înțelesul tuturor. Vă mulțumim mult pentru propunerea de a participa la acest club, am rămas foarte entuziasmată. Diana

Am aflat mai multe despre drepturi si obligații. Mi–a plăcut foarte mult. Daria

*Teme interesante, conform așteptărilor mele. M*ă bucur că fac parte din echipă. Cristina

Doresc să fac parte din grupul de inițiativă, să mă implic la rezolvarea problemelor comunității. Artiom

Acest curs s–a desfășurat în cadrul proiectului *Cetățeni instruiți–comunități prospere*, implementat de către A.O. AZI, în parteneriat cu APL Crihana Veche, Biblioteca Publică Crihana Veche, realizat în parteneriat cu DVV Internațional, finanțat cu suportul BMZ. Federal Ministry for Economic Cooperation and Development.

DUMITRU APETRI, DOCTOR ÎN FILOLOGIE, SCRIITOR

Eminent artist și distins promotor al culturii naționale

Anume acestea sunt ipostazele firești, în care îl cunoaște lumea pe bucovineanul Ion Paulencu – Artist al Poporului din Republica Moldova, solist bas la Teatrul Național de Operă și Balet *Maria Bieșu* timp de aproape trei decenii.

Este personalitatea de excepție care a evoluat în peste 40 de roluri-cheie din creații ce aparțin marilor compozitori din diferite areale muzical-culturale și geografice. Ne referim la următoarele nume de înalt prestigiu: G. Verdi, V. A. Mozzart , G. Puccini, G. Rossini, V. Belinni, G. Donizetti, Gh. Gounod, P. Ceaikovski, A. Borodin, N. Rimslki-Korsakov, E. Kaudella, Gh. Mustea, E. Lazarev și Gh. Neaga.

Rolurile de anvergură din nenumăratele creații ale compozitorilor nominalizați au fost prezentate de actualul sărbătorit pe scenele din Chișinău și România, din Italia, Franța și Marea Britanie, Germania, Japonia, Federația Rusă și din alte țări. Împărtășim pe deplin ideea eminentului scriitor și publicist Nicolae Dabija precum că vocea domnului Paulencu este *vocea de aur a generației noastre*.

În paralel cu enormele sarcini impuse de rolurile importante din clasica muzicală mondială, eminentul artist s-a manifestat, în ultimele două decenii, și ca regizor, dirijor și interpret al manoperei *Capelmaistru* semnată de D. Cimarosa, dar și ca promotor al tinerelor talente în calitate de profesor de Canto popular la Academia de Muzică, Teatru și Arte Plastice și la Colegiul Muzical *Ștefan Neaga*.

Ca artist de excepție, dar și în calitate de conferențiar universitar, dl Ion Paulencu se mândrește cu faptul că mulți dintre discipolii săi au devenit laureați ai festivalurilor-concurs *Maria Drăgan*, *Tamara Ciobanu*, *Crizantema de Argint* și *Crizantema de aur*.

Vocația de pedagog l-a făcut pe eminentul artist autor al manualului *Metoda și specificul predării cântecului și romanței populare românești*, iar sufletul de distins patriot al culturii naționale l-a îndemnat mereu să devină și autor de filme. Peliculele cinematografice, realizate în bază de material folclor autentic, care, în virtutea unor circumstanțe actuale, începe a-și pierde și vigoarea și își restrânge îngrijorător circulația, poartă următoarele denumiri: *Sărbătorile de iarnă* (filme plugușoare), *Nunta străbunilor* (orații, conăcării, iertăciuni și cântece nupțiale), *Ave Maria* (patru meșteriț populare purtătoare ale acestui nume sacru), *Cuvânt pentru Mesia* (film cu subiect creștin) și *Spiritul gospodăriei la țară*.

Pentru a trezi interesul oamenilor de cultură faţă de unele dintre peliculele cinematografice pomenite, autorul lor le-a prezentat în localul Uniunii Scriitorilor din Moldova în cadrul unor festivităţi care consunau cu mesajul filmelor. Mai mult chiar, pentru a spori efectul lor cognitiv și emoţional, însuși autorul, împreună cu câţiva dintre actanţi, a evoluat în anumite roluri. Impresiile au fost profunde, aprecierile pe măsură, dar acordarea unui sprijin material pentru continuarea activităţii nu a fost cu putinţă, din cauza penuriei financiare.

O mărturie certă a grijii pentru destinul valorilor folclorice autentice este și Scrisoarea deschisă *Cultura folclorică este ameninţată*, pe care artistul-patriot a adresat-o înaltelor persoane din conducerea republicii acum cinci ani (a se vedea revista *Timpul* din 23 octombrie 2015, p. 2).

Îmi amintesc încă o faptă care îl caracterizează pe îndrăgitul artist ca promotor activ al valorilor culturale – Ciclul de emisiuni radiofonice *Tezaur folcloric românesc*, gândit, îngrijit și prezentat de Ion Paulencu, în cadrul căruia dialoga cu publicul și cu oameni de cultură valoroși pe teme culturale și artistice de o stringentă actualitate.

Dragă copământean, mă bucură mult locul onorabil pe care îl deţii în Templul culturii artistice și, bineînţeles, contribuţia importantă în promovarea comorilor folclorice naţionale. Sper că forurile diriguitoare ale republicii te vor aprecia la modul cuvenit acum, la respectabila vârstă de octogenar.

La mulţi ani și la noi izbânzi!

VETA GHIMPU MUNTEANU, MAESTRU ÎN ARTĂ

Universul Viorel Burlacu

V. Gh. Munteanu: Fiecare om e un univers aparte. Diferența constă, însă, în esența pe care o încorporează universul fiecărui om, câtă înțelepciune, credință, cultură generală, simțire, omenie, responsabilitate și dăruire.

Faptul că Viorel Burlacu e o fire aparte cu felul unic de a gândi și cu percepțiile sale atipice de viață m-am convins după o amplă discuție cu el. Țin neapărat să-l descoperiți și voi, cititorii, pe acest om modest, retras, un pic introvertit dar cu sufletul mare de artist, care s-a născut deschis pentru dragoste, dreptate, credință și adevăr.

Atunci când realizez un interviu pentru mine e foarte important să știu de unde își are rădăcinile omul, fiindcă locul vorbește de cele mai multe ori despre caracterul, despre felul lui de a fi. Așadar, s-o luăm cu începutul. Unde s-a născut Viorel Burlacu, în ce familie și cu ce a pornit în lume?

Viorel Burlacu: Am pornit din satul Bujor, Hâncești, fostul județ Lăpușna, dintr-o familie de oameni simpli. Părinții mei au făcut parte dintre acei oameni etichetați ca dușmani ai poporului. Tata, Dumnezeu să-l ierte, nu mai este. Ei au fost foarte tare controlați de către puterea sovietică, mult mai mult decât alții. Au lucrat pe timpul administrației române în perioada interbelică, dar au trăit și în perioada sovietică unde s-au văzut nevoiți să-și găsească un rost, deși nu au mai putut face studii. Probabil puțină lume știe că până în 1964 celor din așa zisa categorie „dușmani ai poporului" nu li se permitea să meargă la studii mai avansate. În felul acesta tatăl meu care s-a născut Ioan, apoi l-au făcut Ivan și a murit Ion, dar pe acte tot Ivan, că nu am mai putut să-i schimbăm numele pe cel adevărat din cauza birocrației, a învățat de tractorist, fiind muzicant. Toată viața a sperat că va răzbate în scenă. Mămica mea, Catinca, a lucrat la o cafenea tipică sovietică, precum erau pe timpuri în toate localitățile. În felul acesta toată copilăria mea, (eram 4 băieți în familie, eu fiind cel de al treilea) eram lăsați în grija Domnului și al bunicilor. Cu buneii am avut parte de o comunicare mai intensă, deseori mai scăpau din vedere și auzeam ceea ce nu trebuia să audă copiii. Obligatoriu în fiecare duminică mergeam la bunelul Filip care a fost arestat și dus în Siberia, apoi revenind acasă iar arestat. Acesta se întâlnea cu prietenii lui și discutau secrete — despre felul cum era la Huși, la Iași, la Bârlad. Aveau și salutul lor — „Trăiască regele!" Ei credeau că noi copii nu auzim și nu înțelegem nimic din aceste întâlniri. Iar de la celălalt bunel, Ion Eșanu (bunel vitreg, de fapt) la fel auzeam lucruri interesante atunci când împreună cu prietenii lui cu care juca domino, duminica, se salutau cu „Sărut mâna".

Buneii mei au fost monitorizați până au murit. Bunelul Filip a stat cu secretarul de partid în cutre, adică acela a venit în gazdă. Și bunelul atunci a hotărât să moară. A plecat la cele veșnice în 1981. A hotărât e un fel de a zice, un simbol. În casa cea mare unde era toată zestrea trăia secretarul de partid cu familia sa. De ce? Pentru că pe timpul administrației române bunelul Filip a fost notar, a fost monarhist, membru de partid. Și ca să nu vină altcineva special să-l monitorizeze o făceau exact din curtea lui. Imediat după moartea lui aceștia au părăsit casa. Apropo, persoanele acelea și astăzi fac parte din echipa socialiștilor. Unul e diplomat la Moscova și altul e aici în partid.

V. Gh. Munteanu: Acum îmi dau seama de unde e firea aceasta a ta nonconformistă, mereu pe baricade. Venind la studii la Institutul de arte ai realizat cumva visul tatălui tău de a deveni muzician?

Viorel Burlacu: Eu sunt afectat de puterea sovietică, de consecințele căreia încerc să mă debarasez, dar nu întotdeauna îmi reușește. În ce privește studiile, eu într-un fel am evadat de acasă. Am luat actele după 8 clase și am mers la Soroca la Colegiul de arte. Îmi

doream foarte mult să fiu muzician. Am plecat în 1989, noaptea, într-o localitate necunoscută. Pe atunci nu mai funcţiona nimic la noi. Lumea în loc de salarii primea săpun şi galoşi. Visul de a deveni artist era, însă, foarte mare. Primeam revista *Florile dalbe* şi pe ultima pagină se afişa informaţia referitor la admiterea la studii. Umblam cu bucăţica aceea de ziar tot timpul în buzunar. Ajuns la Soroca nu am fost primit la facultatea la care îmi doream pentru că trebuia să am ceva studii muzicale, să cunosc notele, gramatica muzicală şi atunci am susţinut examenele la *Regie şi actorie*. În paralel, totuşi, am făcut şi pianul. La lecţiile de Istorie a partidului nu mergeam, nu de aceea că eram foarte rebel, dar intuiţia îmi spunea că n-am ce învăţa la acest obiect. În timpul acestor lecţii mergeam în subsolul colegiului unde se aflau sălile de dans în care neapărat era câte un pian şi făceam pianul singur. Acolo m-a prins directorul şcolii şi mi-a facilitat înscrierea în paralel şi la pian. Bine, că tot la Soroca am învăţat şi cântatul la ghitară, la cobză, la clarinet, trompeta şi ţambalul. Între timp am renunţat la o parte din ele.

V. Gh. Munteanu: Apoi, după ce ai absolvit la Soroca, ai ajuns, totuşi, la Institutul de Arte?

Viorel Burlacu: După absolvire am venit la Chişinău, pe atunci la Institutul de Arte, cu gândul să susţin examenele la facultatea de actorie, dar am depus actele la facultatea de Culturologie fondată de doamna Claudia Crăciun. Era o facultate mai specială unde urma să se înveţe regie, dramaturgie, coregrafie şi psihologia comunicării. Pe lângă aceasta urma să ne predea la curs personalităţi importante din cultura noastră. M-am lăsat convins. La această facultate noi am învăţat istoria civilizaţiilor foarte amănunţit. Aceasta şi ne-a făcut să ne atingem de istoria tracilor, dacilor. Domnul Nicolae Stefanov, care ne preda acest obiect a ştiut foarte bine cum să ne orienteze să studiem şi istoria românilor. Ne provoca cu întrebări de genul: *Voi ştiţi care a fost harta Principatului Moldovei pe timpul domniei lui Ştefan cel Mare?* Descopeream că harta Principatului Moldovei pe acele timpuri era dincolo de Bug. Şi multe lucruri din astea care erau în paranteze, lucruri pe care noi nu trebuia să le cunoaştem atunci.

V. Gh. Munteanu: Aşadar, ai fost mulţumit de facultatea pe care ai făcut-o?

Viorel Burlacu: Sigur că da. Mă consider un privilegiat pentru faptul că pe parcursul a cinci ani de zile am făcut nişte cursuri atât practice cât şi teoretice deosebite şi că am avut noroc de profesori-personalităţi marcante, care ne stimulau şi încurajau. Rectorul Institului de Arte Veniamin Apostol, insista ca atunci când intrai în curtea instituţiei trebuia să ai ţinută. Să vorbeşti corect şi frumos limba, fără rusisme, să formulezi coerent fraza, să controlezi tonalitatea vocii, lucrul de care avea mare grijă domnul Simion Ghimpu. Profesorul şi poetul Simion Ghimpu ne-a alintat, deşi era foarte exigent când era vorba de lecţii, avea grijă şi de felul cum ne îmbrăcăm. Când apărea în faţa noastră domnul Ghimpu mereu elegant, la costum, la cravată, ţi se făcea ruşine să fii altfel. Cerea să avem o anumită ţinută, să avem grijă de voce, discursul să ne fie aranjat. Era un exemplu pentru noi. Pe lângă aceste cerinţe avea o doză de afecţiune, prietenie, care rupea toate clişeele, acel baraj dintre profesor şi student. Ne aduna în jurul lui şi la ore şi

după, ne sfătuia ce să citim, ne spunea ce să nu citim, făceam improvizaţii literare, compuneam spontan. Profesoara de literatură a fost poeta Lucreţia Bârlădeanu care ne-a iniţiat în ale scrisului. Apoi Victor Ciutac împreună cu Veniamin Apostol ne ţinea lecţii de actorie. Am avut parte de foarte multă lume bună. Nu mai vorbesc de doamna Claudia Crăciun, care pe atunci era prorector pe activitatea didactică. Toată activitatea Institutului de Arte se baza pe dumneaei. Domnul Efim Tcaci ne-a fost profesor de Istoria muzicii, o enormitate. Aceste deosebite personalităţi ne ţineau ca pe niște piloni, nu ne dădea voie să cădem.

V. Gh. Munteanu: Am absolvit și eu în această instituţie și am trecut și școala multora dintre acești profesori și pot să spun că într-adevăr înainte se făcea carte.

Viorel Burlacu: Acum există acces la mult mai multă informaţie. Studenţii nu umblă ca noi după o carte de istorie a teatrului roasă după care stăteam în rând la Sala de lectură. Noi am fost o grupă specială, am avut colegi buni. Bine, nu ţin minte să fi fost toţi multidimensionali, să fugă din extremă în extremă, dar grupa noastră făcea parte din acei studenţi cate stăteam în sălile de lectură fără a fi impuși, bine, erau și cerințe, dar oricum asta era dorinţa și voia noastră. Majoritatea dintre noi erau veniţi de la ţară, unde nu prea erau biblioteci și aici veneau loturi de carte românească de peste Prut, titluri peste titluri. Când am descoperit *Istoria religiilor* a lui Mircea Eliade, eu am citit non stop ca să o duc la capăt. Și de acolo atâtea teorii, atâtea secrete.

V. Gh. Munteanu: Nu e atât de ușor pentru mintea unui copil să citească *Istoria religiilor*.

Viorel Burlacu: Până atunci eu am citit tot ce a scris Balzac. Balzac e un fel de meditaţie filosofică și filologică. În scrierile lui frazele sunt lungi, gândurile merg paralel, cu subtexte și traducerea în limba română era cam sofisticată. Eu l-am citit pe Balzac cu dicţionarul, nu treceam nici peste un cuvânt necunoscut și mai aveam un caiet unde scriam definiţia cuvintelor. Apoi am ajuns la Cioran, la Eliade, Nae Ionescu, la Eugen Ionescu, pentru că Ionescu pe lângă piesele de teatru are și niște lucrări unde-și descrie viaţa foarte bizar, niște lucruri aproape supranaturale. Lucruri la fel de interesante descrie din experienţele spiritismului Bogdan Petriceicu Hașdeu. Atunci când citești Cartea Tibetană a Morţilor, desprinzi gânduri supreme — chemarea călugărului nu vine dintr-un confort, ea vine din chemarea sufletului, dar și este încercată de un șir de greutăţi care seamănă cu lutul ars transformat în ceramică ca să devină un ulcior frumos.

V. Gh. Munteanu: E frumos ceea ce aud, fiindcă, din păcate, în ultimul timp tineretul tot mai puţin și mi puţin se apleacă asupra unei cărţi, pe când tu și cei din generaţia ta i-aţi știut preţul. Hai să revenim la Viorel Burlacu. Întotdeauna ai visat să cânţi. La Institutul de Arte pe lângă specialitatea pe care o făceai mai și cântai?

Viorel Burlacu: Primul protest, dezacord cu administraţia a avut loc la Colegiul de la Soroca. Atunci când se trecea la grafie latină la acest colegiu erau foarte mulţi profesori ruși care se impuneau. Și atunci, noi, studenţii, am organizat un protest. Acolo am cântat primele cântece protestatare, tot acolo am făcut primele încercări pe post de cantautor. Când am venit la Chișinău în 1993 aveam compuse mai multe cântece cu această tematică, vers, muzică și interpretare. Aici am fost invitat la câteva concerte, printre care și la Palatul Naţional. Eram în anul întâi. La primul concert de la Palat trebuia să cant cu o bună colegă de a mea Valentina Moldovanu, și marele regizor al spectacolului a ofensat-o, iar eu nu am putut să nu-l pun la punct, să-i amintesc că e o domnișoară, că e prima ei experienţă în scenă, asta l-a supărat foarte tare pe regizor și mi-a spus că atâta timp cât va fi el acolo, eu nu voi călca niciodată pe scena Palatului Naţional. De atunci,

într-adevăr, nu am mai cântat la Palatul Naţional. Mai târziu am cântat, totuşi, cu Iurie Sadovnic în proiectul formaţiei *Legenda*, dar în general regizorul s-a ţinut de cuvânt. Din păcate nu sunt puţin dintre cei care pot distruge destine prin ambâţul lor.

V. Gh. Munteanu: Acest caz, sper, nu te-a oprit din activitatea ta artistică? Continuai să faci cântece în stil folk?

Viorel Burlacu: Nu mi-am propus să fiu folkist. A fost mai simplu şi mai repede să ies în scenă cu o chitară. Întotdeauna mi-au plăcut textele profunde. Nu m-am regăsit nici în muzica de petrecere sau aşa uşurică. Îmi fac textile mele, sper că sunt bune, mai scriu pe versurile lui Adrian Păunescu, Grigore Vieru, Mihai Eminescu şi Radu Gyr. Poeţii care au avut ceva de spus şi merită să faci din asta un mesaj. Am combinat muzica cu examenele de la Institutul de Arte. În Paralel cu studiile am mai făcut sport. Ajunsesem Maestru în sport la box. În copilărie, la vârsta de 11 ani, avusesem un accident de maşină care m-a imobilizat total, aveam coloana şi mâinile fracturate. Asta s-a întâmplat la vârsta de 11 ani. După spitalizare m-au trimis acasă spunând că nu prea am şanse, jumătate de corp era paralizat. Atunci am învăţat să lupt. Când am prins mişcarea mânii drepte care a fost sfărâmată în multe locuri, am început să repet acea mişcare de la un deget ca apoi să ajung să pot merge. În fiecare dimineaţă mă sculam la ora cinci, săream pe geam ca să nu mă vadă părinţii şi alergam în jurul satului ca corpul să se pornească, să obţină rezistenţă şi s-a pornit. Am reuşit, dar am luat atât de în serios ocupaţia cu sportul că am devenit boxer.

V. Gh. Munteanu: Ai absolvit Institutul de Arte şi ce a urmat?

Viorel Burlacu: Nimic. Eu şi aici am făcut două facultăţi *Culturologie* şi *Management artistic*, ar fi cumva impresariat artistic. Am luat diploma în 1998. Pentru ca să exist în vara anul 1997 am fost la Moscova la construcţii. Iar aici la Chişinău dacă mai cântam într-un concert sau altul trebuia să împrumut chitara. După absolvire m-am căsătorit cu Rodica şi ea absolventă a Academiei de Muzică, Teatru şi Arte Plastice, care s-a angajat la Televiziunea Naţională. Iar eu, neavând unde să mă angajez am rămas la Institut, devenit de acum Academia de Muzică, Teatru şi Arte Plastice, unde până la absolvire lucram pe post de secretar în anticameră. Timp de trei ani cât am fost pe acest post am cunoscut o mulţime de lume inclusiv pe domnul Andrei Tamazlâcaru ca pe o adevărată enciclopedie. După care, din 1998 până în 2000 am lucrat bibliotecar. În acele timpuri eram într-o depresie totală. Am rămas în sala de lectură, primind un salariu de 87 de lei, bani care nu îmi ajungeau nici de troleu, dar mi-am permis luxul să citesc tot ce se poate de citit. În acea perioadă am compus într-una. Cântam la nunţi, comparând nunţile la care cântam de copil prin sate, lucrul în sala de citire era mai mult pentru suflet. Apoi am început să predau *Coloana sonoră* la Catedra de *Regie* şi pe urmă la Catedra de *Culturologie*, am mai luat câteva ore de *Elemente de istoria Showbizz-ului*, mai aveam obiectul *Tehnici ale scenei*. Dar din păcate acum la Academie se întâmplă nişte lucruri, majoritatea administraţiei vorbeşte în limba rusă şi eu sunt pus la punct de ce nu vorbesc în limba rusa. E o problemă. Se şi predă superficial, din păcate.

V. Gh. Munteanu: Viorel, ştim că deţii un studio. Pe lângă că-i ajuţi pe mulţi cântăreţi să scoată un produs bun, nu uiţi şi de cântecele tale. Vreau să ştiu dacă ceea ce compui cânţi doar tu sau mai oferi şi altor interpreţi?

Viorel Burlacu: A fost o perioadă când scriam şi pentru alţii, acum categoric am renunţat pentru că numi sunt îndreptăţite aşteptările. Bine asta sună cam pretenţios, dar, asta e. Solicitările erau de genul — *Hai fă ceva mai vesel că şi aşa ne este greu*. Niciodată n-o să treacă greul dacă nu vei putea să-l duci

V. Gh. Munteanu: Ai o familie mare pentru timpurile de astăzi. Cum de v-aţi hotărât la atâţia copii având profesii din domeniul creaţiei care presupun şi mult sacrificiu?

Viorel Burlacu: Eu nu știu pe cât mi-a reușit. N-am programat nimic. Copiii mei au venit firesc în această lume. Ăsta e Dumnezeu care lucrează prin noi. Cel mai mare, Cristian, e plecat în Olanda și face acolo facultatea. Urmează apoi Ștefan și Ruxanda. Toți copiii mei cântă, fac teatru, pian, dans, iar Ștefan are o formație. Ruxanda învață la liceul *Mircea Eliade* și mai face studii și la Școala de muzică *Valeriu Poleacov*. Eugen abia a absolvit facultatea *Cinematografie* la Academia de Muzică, Teatru și Arte Plastice și acum face masteratul.

V. Gh. Munteanu: Cât de greu v-a fost să ridicați copiii?

Viorel Burlacu: N-a fost deloc greu. Greul e o stare pe care tu o declanșezi în tine.

V. Gh. Munteanu: Din câte cunosc te-ai luptat foarte mult ca să obții, elementar, un apartament pentru copiii tăi.

Viorel Burlacu: A ajuns la urechile cuiva că nu am condiții normale de trai, acest cineva era primarul Dorin Chirtoacă, care m-a telefonat într-o noapte după ora 12.00 și mi-a spus: *Am aflat de problema ta și vreau să încerc cumva să te ajut, cum, nu știu, dar trebuie să fac acest lucru*. Și m-a ajutat. Am primit un apartament cu două camere, vechi, dar slavă Domnului că este. A fost o luptă mare, Dorin Chirtoacă a avut de suferit, i se intentase atâtea dosare false. Dintre care eu am figurat pe două sau trei dintre ele. El a fost tras la răspundere pentru că mi-a dat mie acest apartament, unei familii cu trei copii biologici și unul înfiat. Tot Dorin Chirtoacă m-a ajutat și cu înfierea. Ca să înfiezi astăzi un copil, e o catastrofă, aproape e imposibil. Primarul general s-a implicat foarte tare în acest caz. Îi sunt foarte recunoscător. Că lumea-i oarbă și nu vrea să știe de calitățile acestui om, e treaba lor.

V. Gh. Munteanu: Dar cum de v-ați hotărât să adoptați un copil avându-i pe ai voștri trei?

Viorel Burlacu: Asta trebuia să facem.

V. Gh. Munteanu: De unde știați voi de acest copil?

Viorel Burlacu: El ne-a găsit pe noi. Ași vrea să-i încurajez și pe alții s-o facă, fiindcă fiecare copil vrea să aibă părinți.

V. Gh. Munteanu: Dar integrarea lor nu e întotdeauna una ușoară?

Viorel Burlacu: Iată aici se confundă lucrurile. Ne punem în postura de a trăi ca și consumatori. Da, e greu, atunci, nu se merită să faci nici un copil. Devii un egoist, cel care nu-și asumă responsabilități. Repet, vreau să încurajez pe acei care au posibilități mai ales financiare, să i-a copiii ăștia din stradă, fiindcă casele de copii practic sunt desființate. Mulți au fost integrați în familii după care s-au pomenit iar în stradă. Majoritatea îs narcomani. Pe câțiva dintre ei i-am scos din stradă și din droguri. Și când se spune la televizor, că noi avem atâtea proiecte europene de ajutorare a nu știu cui… Stați o clipă și uitați-vă ce se întâmplă noaptea prin oraș.

V. Gh. Munteanu: Vorbești de copilul adoptiv de parcă ar fi totul așa de simplu și de ușor. Doar știm cât de greu e să crești un copil străin, de multe ori pe al tău nu reușești să-l crești, să-l pui la cale.

Viorel Burlacu: E adevărat. Copiii străini vin cu un buchet mare de surprize, metehne, că majoritatea copiilor care au trăit măcar un pic în stradă, au dus o viață de rebeli, fiindcă vrei nu vrei s-au atins de droguri, dar droguri la noi sunt foarte multe. Aici cred că e cea mai mare piață din Europa de droguri ieftine controlată de sus.

V. Gh. Munteanu: Pentru droguri trebuie să ai bani. De unde copiii străzii iau acești bani?

Viorel Burlacu: Cerșesc. Și în loc să-și cumpere pâine, ei cumpără droguri ieftine de 50, 80, 100, 120, 200 lei. O doză de praf, ei nici măcar nu fumează, respiră prafuri care-i usucă. Eu cu mai multă lume ne-am implicat ca să oprim cumva acest proces și s-a ajuns la amenințări cu moartea, ni s-a amintit că avem familii. Și neputincioși ne-am oprit. Acolo sunt bani nebuni, stricam afacerea cuiva.

V. Gh. Munteanu: Ce tristeți trăim.

Viorel Burlacu: Da, tristețile acestea ajung și în școli și în facultăți. Părinții cred că copii se duc la școală, dar ei se droghează prin veceu. Și copii din școli bune.

V. Gh. Munteanu: O, Doamne m-ai zăpăcit cu lucrurile acestea de care eu sunt atât de departe. Viorel Burlacu, și cu cântecul ce facem, cu starea sufletească care se numește cântec?

Viorel Burlacu: Muzica este modul meu de viață, în muzică m-am născut. E dragostea transmisă de la părinți, frații mei toți au cântat. Casa noastră era plină cu instrumente muzicale. Este felul meu de a fi, dar felul meu de a fi aici în spațiul care mă aflu e una, dar în scena mare e alta, pentru că se consumă acum altceva. Nu zic că nu avem public bun, avem slavă Domnului, mai ales în România. Eu sunt cu drepturile de autor în România și din acele onorarii trăiesc și îmi întrețin familia. Mai mult în România activez și acolo totul e legitim, pe contract.

V. Gh. Munteanu: Dar aici, acasă, primești ceva de la Drepturile de autor?

Viorel Burlacu: Aici de mulți, mulți ani nu mai primesc nimic. Acei care au distrus ASDAC-ul au făcut alte asociații.

V. Gh. Munteanu: Am răsfoit fondurile radio și nu am găsit prea multe cântece de ale tale.

Viorel Burlacu: Nu știu, o perioadă lungă n-am dus nimic încolo, fiindcă se punea accentul pe altceva. De parcă cântecele cu greutate, cu texte profunde nu și-ar mai găsi locul acolo.

V. Gh. Munteanu: Nu e chiar așa. Avem și emisiuni unde avem nevoie de altfel de mesaje. Viorel Burlacu îți mulțumesc foarte mult pentru deschiderea sufletului tău, pentru că prin acest dialog mi-am confirmat și niște gânduri ale mele și pentru că în virtutea a tot ce se întâmplă și ni se întâmplă, pentru zbaterile tale, tu rămâi a fi Omul-artist, sau artistul-Om. Mai presus de toate pui omenia, grijile și durerile acestui popor și încerci să rezolvi pașnic ce poți prin cântec.

Viorel Burlacu: Prin cântec în primul rând.

Aren't you working?

ANDA-CRISTINA VAHNOVAN

Astăzi, de dimineață, după ce cu noaptea în cap am făcut trei pachete de mâncare pentru școală – fiecăruia după preferințe (unuia cu castraveți murați și prăjit la sandwich-maker, altuia fără, dar nu prăjit și la al treilea fără prăjit dar și fără coajă, că nu are dinți să muște și mai nou și fără carne, că cică, săptămâna asta e vegetarian) și ținând cont și de regulile impuse de la școli (nu dulce, nu alune, nu sucuri), i-am trezit pe toți trei. Apoi, unul îmbrăcat, altul legat cravată, al treilea – inclusiv încheiat la cămașă la toți nasturii, pus șosete și ghiozdan în spate, că dormea din picioare. Curățat pantofii. Apoi urmează tradiționalele *Unde?* concomitent și contra cronometru, evident cu un minut înainte de a ieși pe ușă.

Pe drum, mai aflu că trebuia nu știu ce caiet pentru azi, iar apoi îmi sună telefonul să îmi zică fiică-mea că și-a uitat sacoul și pentru asta se dă detenție. *Oare nu pot să i-l aduc cumva?* Iar fiul meu mai mare îmi zice că, da, a uitat să îmi zică că pentru mâine îi trebuie la școală cartea lui George Orwell *Animal Farm*, dar de la o editură anume.

Trag aer în piept, număr până la zece. Ca să nu mă enervez. Oricum nu ajută, am înțeles asta în timp. Îl las pe cel mic la școală și încerc să mă reorganizez. Așadar, adio planuri vechi. Din nou. La magazin voi merge după ce voi colinda librăriile pentru carte. Pentru Amazon e prea târziu. Apoi, să nu uit să iau costumul de la curățat. Înainte – să nu uit să scot bani din bancomat, pentru, că, da, și în Londra, sunt locuri unde nu acceptă decât cash. Stai, mai întâi să îi duc fetei sacoul la școală – deh, o fată am. Și să nu uit să îi cumpăr crema de coșuri de care mi-a zis de ceva vreme. Că celelalte două anterioare nu i s-au potrivit.

Ok. Fuga-ncolo, fuga-napoi, vreo trei librării la distanță de 20 de minute fiecare, repejor, printre altele, trec pe la magazin – legume pentru vegetarian, fructe și pește pentru dieta lui taică-so, cremă de coșuri pentru adolescentă, multă-multă carne pentru adolescentul mereu flămând și poate niște dovlecei pentru mine? Ca doar numai eu îi mănânc în casă. Nu. Nu de data asta. Se adună prea multe de cărat. Repede-repede plătit, fugit cu ditamai pungi la curățătorie după costum. Uff, întors înapoi la bancomat după cash, că uitasem și uite-mă și cu costumul frumos pe umeraș. M-am împodobit iar ca pomul de Crăciun. Între timp am mai răspuns la câteva telefoane, inclusiv din România. Că și acolo au mai rămas atâtea de rezolvat – chiriași, facturi neplătite, impozite, reparații, fleacuri din astea. Ce mai contează?

Pe când să ies din curățătorie, dau cu ochii de thailandezul care lucrează croitor în același spațiu și care, având mașina de cusut îndreptată spre stradă, mă tot urmărește zilnic cu privirea, când urc spre casă sau cobor după copii sau cumpărături.

Omul, drăguț de altfel și mereu zâmbitor, s-a îndreptat spre ușă să mă ajute să o deschid, că nu mai aveam mâini. Și m-a întrebat doar atât: *You don`t working? Stay at home? care trebuia să fie corect. Aren`t you working*, dar nu contează. Engleza mea nu e mai bună.

În acel moment cerul meu s-a prăbușit. M-am oprit în loc și l-am privit drept în ochi. Am respirat odată și luuuung: *I am at home, yes! But I NEVER STAY! Do you mean, this is a easy job?* Noroc că atât am putut scoate pe engleză, că de altfel, aș fi vrut să îi explic că alergătura de dimineață a fost doar intro-ul. Că jobul doi începe după ora trei, când îl iau pe cel mic acasă. Asta după ce îl duc la baschet și apoi repede fug la gătit mâncare. Iar pe drum încerc să îi ridic moralul și să îi pup ochișorii înlăcrimați pentru că iar au pierdut, și să îi explic că în viață trebuie să accepți și înfrângerile. Că nu poți fi bun la toate. Și, până la urmă, este doar un joc. Și trebuie continuat. Noroc că am scăpat de perioada de mofturi, că altfel, mai înfruntam și vreo două ture de din alea până acasă. Apoi, se mai întâmplă să fac niște ore și de gardă, noaptea, dacă cineva iar a visat urât sau i s-a inflamat vreo ureche. Că niciodată nu se știe. Că, odihnindu-mă, mai sortez niște haine în dulap, schimb lenjerii și calc. Sau le coc vreun desert. Iar seara le gătesc ceva așa, ușurel, pentru că spatele nu mă cruță deloc: pește și salată pentru soț, iar la copii – și mai simplu – paste. Doar că, pentru unul bologneze, pentru altul cu telemea și la al treilea cu caşcaval ras. Când se mai răcesc. Și iar vasele ajung până în pod. Și nu se spală singure nicidecum. Am încercat. Și că sunt tare fericită, dacă apuc o oră pe zi să citesc sau să scriu. Auzi, o oră…

Am renunțat, însă. Oricum nu mă va înțelege.

Și nu regret absolut nimic din toate astea. De un singur lucru mi-e ciudă doar. Că nu mi-am cumpărat dovlecei…

DUMITRU PĂSAT

Friedrich Nietzche: cunoaşterea de sine

(120 de ani de la trecerea în eternitate)

Subiectul cunoașterii (care prin legătura sa cu corpul există ca individ) ne este dat percepţiei noastre în două moduri: a) ca **reprezentare,** adică în calitate de obiect printre alte obiecte (supus legilor imparţiale), fie b) ca **act,** pe care fiecare din noi îl înţelegem nemijlocit, adică în calitate de voinţă și viaţă.

În cazul subiectului, funcţiile reprezentării urmăresc schematizarea, formalizarea, subordonarea și stăpânirea acestei totalităţi a impulsurilor și a actelor primare care constituie ceea ce Fr. Nietzche numește **viața și voința fiecăruia din noi.** Reprezentarea acestor acte (ce nu pot fi cunoscute decât nemijlocit), are însă urmări majore, iar cea mai importantă dintre ele este acea **a constituirii sinelui,** iar **sinele,** la rându-i, apare ca urmare a încercării instinctive de a ne reprezenta toată această totalitate și unitate de acte și de impulsuri care constituie fondul fiinţei noastre. **Sinele** este reprezentarea primară și originară pe care un individ împins de nevoia conservării și-o face despre propria viaţă, ajungând (în cele din urmă) să o confunde cu aceasta. Pentru Nietzche **sinele** este o unitate postulată, o plăsmuire, o condiţie vitală afectate de neputinţă, dar, în același timp, condiția fundamentală a posibilităţii noastre de a gândi și a reacţiona. „Ipoteza fiinţării noastre este necesară pentru a putea gândi și raţiona: logica întrebuinţează doar formele pentru ceea ce rămâne identic. De aceea, această ipoteză ar fi însă lipsită de forţa demonstrativă în raport cu realitatea: fiinţarea aparţine opticii noastre. Eul ca fiinţând — neatins de devenire și de evoluţie". (*Voinţa de putere,* 1999, p. 335).

Ca „adevăr ce nu suportă contradicţia și fără de care o anumită specie de vieţuitoare nu ar putea trăi" (p. 324), **sinele** (în conflictul său cu imprevizibilele și mereu noile fluxuri de acte vitale), sfârșește (în încercarea de a le anihila ori stăpâni), prin a căpăta o anumită evoluţie și, astfel, o istorie proprie, de-a lungul unor etape prin care va deveni din ce în ce mai complex și mai bine configurat. Nivelurile dezvoltării sinelui sunt: cel estetic, cel ştiinţific și cel moral, care sunt, totodată, și etapele constituirii valorilor, considerate cele din urmă obiecte ale evoluţiei.

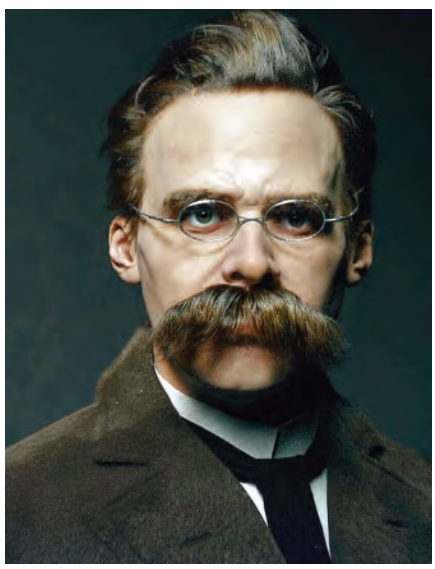

Friedrich Nietzche
(15 octombrie 1844 — 25 august 1900)

Am văzut, așadar, în ce condiţii are loc constituirea sinelui, acum devine la fel de important să înţelegem care este mecanismul apariţiei **conștiinţei** acestui **sine.**

Dacă vom considera acest moment al apariţiei conștiinţei de sine ca etapă a evoluţiei sinelui însuși, atunci dificultatea nu va fi mult prea mare. Dacă pornim de la această ipoteză (așa cum procedează Friedrich Nietzche în consideraţiile sale pe care le va face cu privire la daimonul socratic), vom înţelege că între conștiința de sine și sine (ca mediu inconștient de depozitare al reprezentărilor ce servesc necesitatea de conservare a vieţii) nu există opoziţie, ci, viceversa, o subtilă și demnă de remarcat continuitate. Conștiința de sine (ca moment al evoluţiei acestui sine), de fapt, este (pentru Friedrich Nietzche) o facultate pusă în slujba sinelui, contribuind semnificativ la desăvârșirea lui. Conștiința, deci, nu este vrăjmașa inconștientului, ci o puternică aliată a sa, care contribuie (prin funcţia de reprezentare a sinelui) la reprimarea și mai severă a instinctelor și pulsurilor vitale ce sunt asociate lui, contribuind, astfel, la punerea lor în raport cu sensul ordinii obiective și logicii formale instaurate în interiorul său. În sensul în care apare el asimilat daimonului socratic, inconștientul nu este (cum se crede) teritoriu de manifestare liberă și incontestabilă a vieţii, ci e locul în care pulsurile spontane și creatoare ale acesteia sunt adăpostite, constrânse, educate și uniformizate. Conștiința, așadar, este una din funcţiile dezvoltării inconștientului și ea apare atunci când reprezentările (intrate în lăuntrul sinelui) își pierd în mod semnificativ din conţinut, abstractizându-se suficient pentru a intra astfel în câmpul și în raza de acoperire a ştiinţei noastre. Odată cu evoluţia lor și cu câștigul de formă, ele ajung să condiţioneze posibilitatea recunoașterii nucleului în jurul căruia se concentrau, ajutând și (pe această cale), la apariţia conștiinţei de sine, de unde rezultă că dezvoltarea și expansiunea formei în cadrul sinelui, este hotărâtoare pentru apariţia conștiinţei de sine.

Să ne amintim, deopotrivă, și de momentul revoluţiei copernicane (înfăptuită de Immanuil Kant) ca de un moment al „instaurării tiraniei" obiectului și obiectivităţii, pornind de la sensul ascuns pe care distincţia dintre noumen și fenomen îl are în opera gânditorului de la Königsberg, sens ce ne permite să afir-

măm că „întoarcerea pe dos" a metafizicii platoniciene, are loc chiar în filosofia lui Kant (și nu în gândirea lui Nietzsche, cum considera Heidegger).

Descifrând/pătrunzând cu atenţie sensul acestei distincţii și opoziţii kantiene între realitatea noumenală incognoscibilă și cea fenomenală, accesibilă nouă, vom observa că nu celei dintâi, ci numai celei din urmă i se va acorda caracterul de realitate obiectivă. Realitatea fenomenală, evident, deși face parte din orizontul unei proiecţii a subiectului, ea este, oricum, o proiecţie ce se face în funcţie de anumite categorii care au caracter obiectiv, ele nefiind altceva (în limbajul genealogiei nietzcheene), decât forme obiectuale depășite, întrate **în sine** și devenite, în acest mod, inconștiente. Nu subiectul este cel ce proiectează și produce fenomenele, ci necesităţile obiectuale care au intrat în sinele acestuia și față de care (începând de acum), el este un simplu suport.

Proiectarea sinelui subiectului asupra lucrurilor va avea un dublu efect. Pe de o parte va da naștere fenomenelor, pe de altă parte va produce acea impresie continuă ce stăruie în interiorul lor, acea a esenţei, a noumenului însuși, așa cum o numește Kant, de care ar depinde și de care ar aparţine.

Între altele fie spus, așa-zisul noumen, pentru Nietzche, nu este decât proiectarea a ceea ce este și a rămas încă nestăpânit și inconștient în sinele nostru subiectiv ca unitate a categoriilor și formelor obiectuale, adică a acelor date care formează „conţinutul subiectului", prin care acesta capătă conștiinţa de sine și, printr-o privire genealogică, vom înţelege **lucrul în sine** kantian nu ca o unitate transcendentă, distinctă și ruptă de propria noastră viaţă, ci ca pe un **fenomen** ultim și continuu al acesteia. Nu vom putea vorbi niciodată de o identitate între noumen și fenomen decât cu condiţia stingerii oricărui act și impuls vital, așadar, decât odată cu încetarea vieţii.

Este evident că, odată ce sentimentul și impresia prezenţei noumenului asociat fenomenelor, vor scădea ca intensitate, viaţa, împreună cu impulsurile vitale, vor fi mai slabe, și astfel, mai ușor de adecvat și determinat în reprezentări, unele mai abstracte și mai lipsite de conţinut, valorile ocupând gradul cel mai înalt. Asta fiindcă: 1) apariţia conștiinţei de sine reprezintă un moment ce contribuie în timp la slăbirea intensităţii prezenţei noumenului, contribuind prin aceasta la desfășurarea existenţei într-o ordine fenomenală cât mai pură; 2) valorile, ca reprezentările cele mai abstracte și mai îndepărtate de viaţă se află în opoziţie atât cu viaţa, cât și cu supapa acesteia, noumenul.

Reducerea conţinutului vital al reprezentărilor fenomenale implicate în proiecţiile **sinelui** asupra lucrurilor, dacă va conduce la pierderea distincţiei între noumen și fenomen, o va face nu pentru că noumenul ar fi fost atins și dezvăluit integral prin cunoaștere, ci pentru că impulsurile și actele vitale (ce constituie sursa apariţiei acestuia) au ajuns a fi atât de slabe, încât au putut intra semnificativ în forma reprezentării menită a le controla.

Mecanismul „dispariţiei" alterităţii, pe care îl regăsim în existenţa tuturor formelor de viaţă afectate de neputinţă (ce au suportat o mutaţie fundamentală în cadrele afective ale propriei vieţi) este responsabil, după Nietzche, de apariţia **nihilismului** (maladie care a pătruns adânc în viaţa și în cultura europeană), ale cărui origini le aflăm în metafizica platoniciană și ale cărui simptome se întrevăd în gândirea kantiană și cea hegeliană. La Immanuil Kant (spre deosebire de Georg Wilhelm Friedrich Hegel) fenomenul nihilismului se prefigurează doar, pentru că filosoful din Königsberg salvează noumenul, plasându-l mereu în afara formelor de cunoaștere, făcând din el nu un obiect al științei, ci un temei al credinţelor morale și religioase. Așadar, la Im. Kant nu întâmplător libertatea umană se întemeiază pe acest nucleu noumenal, aflat în afara limitelor cunoașterii noastre, una fondată pe un complex de categorii aflate **în sine** prin intermediul cărora se întreţine o puternică necesitate de un acut determinism cauzal în viaţa fiecărui individ uman, o intuiţie de mare profunzime, chiar dacă (până la urmă) va rămâne prizonierul vechiului mecanism al metafizicii platoniciene.

Arthur Schopenhauer (discipol declarat și continuator nebănuit a lui Kant) își va aduce și el contribuţia la accentuarea crizei platonismului, declanșată de maestrul și predecesorul său. Pentru Schopenhauer (ca și pentru Kant) cunoașterea noastră intelectuală nu poate avea ca obiect realitatea însăși, ci numai reprezentarea pe care noi o avem despre aceasta. Spre deosebire de Kant, pentru Schopenhauer, totuși, această realitate inaccesibilă reprezentării nu este inaccesibilă cunoașterii în general, ceea ce înseamnă că pe lângă cunoașterea intelectuală a lumii ca reprezentare, omul are privilegiul unei cunoașteri intuitive a lumii ca voinţă. Lumea reprezentării, pentru Schopenhauer, este fenomenală și iluzorie, iar cea a voinţei este esenţială și la originea celei dintâi. Gânditorul german afirmă, așadar, cognoscibilitatea realităţii noumenale (a das ding-ului, care pentru el nu este decât voinţa însăși), adăugând că nu intelectul (printr-o cunoaștere de **altul**) ne va ajuta să o descifrăm, ci intuiţia (printr-o cunoaștere de **sine**) ne va ajuta să o surprindem.

Schopenhauer, astfel, distingând între o cunoaștere de altul, desfășurată în liniile intelectului și închisă în propriile noastre reprezentări, și o cunoaștere de **sine,** desfășurată dincolo de acestea, și, preferând pe cea din urmă celei dintâi, va ajunge în cele din urmă să surprindă voinţa în diferitele ei manifestări și să ne ofere (pornind de la aceasta) o imagine în ansamblu asupra ei, considerând-o originea comună a tuturor fiinţelor posibile, în adâncul căreia fiecare individ trăiește în comuniune cu toţi ceilalţi.

Gândind în interesul metafizicii platoniciene, atât Im. Kant, prin inversarea raportului ce există până la el între obiect și subiect (unul în care omul ca subiect apărea pasiv în raport cu lumea și realitatea în care trăiește), cât și A. Schopenhauer care, nemulţumit de limitele impuse cunoașterii și activităţii de către acesta, afirma nu doar posibilitatea nelimitată de cunoaștere a realităţii, dar și profunda iraţionalitate a ei, vor contribui, împreună, unul mai mult decât altul, la declinul și accentuarea crizei platonicismului, ce se va manifesta atât de puternic la mijlocul secolului al XIX-lea.

Mai departe, să ne concentrăm atenţia la filiaţia de idei care îl leagă pe Nietzche de Schopenhauer. Ca și în cazul legăturii dintre Schopenhauer și Kant, corelaţia dintre Nietzche și Schopenhauer este mărturisită de către cel dintâi în aceiași termeni de discipolat. Primele scrieri nietzcheene stau mărturie pentru influenţa schopenhauerianã. Pe fondul cestei influenţe îi va descoperi pe Platon și pe Kant, încercând să-i depășească. Pornind de la această influenţă, el va căuta să se detașeze și de Schopenhauer, căruia îi va reproșa faptul că păstrează în gândirea sa resturi de platonism.

Friedrich Nietzche nu doar că va considera ideile platoniciene sau categoriile kantiene simple amăgiri/iluzii (unele riguros justificate), dar va pune la îndoială în același timp și teoria scho-

penhaueriană a voinţei de viaţă, unde va desluși/sesiza ascunsă o subtilă formă de platonism. Reducerea bogăţiei naturii și a vieţii la o simplă esenţă (chiar dacă ar fi vorba de voinţa înseși), îl nemulţumește pe Nietzche, fiindcă pentru el o atare realitate iraţională nu se cuvine reprezentată sub niciun chip. Schopenhauer, oricum, rămâne pentru Nietzche un metafizician de origine platoniciană, deoarece eșuează în intenţiile sale declarate de a se opune tradiţiei raţionaliste, sfârșind prin a se pune în serviciul ei.

Sub influenţa lui Arthur Schopenhauer, Friedrich Nietzche va considera cunoașterea intelectuală ca fiind iluzorie și înșelătoare și nu va excepta nici conceptele cu care aceasta operează. Adevărul însuși (dar și nevoia ce o simţim pentru el), vor fi în acest sens (pe rând) produse ale intelectului care înșeală și ale neputinţei ori slăbiciunii unei vieţi care le dorește cu atât mai evoluate și mai desăvârșite, cu cât simte că de ele depinde asigurarea propriei conservări. Pentru Nietzche, de fapt, adevărul are mai degrabă o semnificaţie socială decât una de cunoaștere. Strâns legat de limbaj, adevărul va suporta efectele condiţionării faţă de acesta. Motivul este că toate cuvintele sunt sunete standardizate prin care se traduc simbolic imagini născute din impulsuri nervoase, adevărul servind doar în mică măsură cunoașterii.

Nietzche, evident, îi contestă cunoașterii raţionale virtutea, el, însă, va încerca să salveze posibilitatea obiectivităţii, dându-i acesteia un alt sens decât cel tradiţional. Faţă de Im. Kant, care întemeiase obiectivitatea pe baza categoriilor intelectului, considerându-le (pe acestea din urmă) condiţii necesare și universale ale cunoașterii în general, Fr. Nietzche (potrivit propriei sale teorii a cunoașterii), întrezărește existenţa unui alt tip de obiectivitate, ale cărei condiţii nu sunt fixate și produse de către specie, ci care depinde de situaţia și de circumstanţele fiecărui individ în parte. Cunoașterea, astfel, ar depinde în fiecare caz de o anumită perspectivă în interiorul căreia se interpretează întreaga lume și realitate., însă nu după categoriile generale și universale ale intelectului, ci după manifestările imprevizibile și pulsionale ale vieţii din care ea crește și se înalţă. Astfel, vor exista tot atâtea tipuri de cunoaștere câte tipuri de viaţă există, iar acestea dintâi nu vor putea fi înţelese decât pornind de la cele din urmă.

Acum, evident, se cuvine să ne referim la problema metodei de cunoaștere, pe care gânditorul german ne-o recomandă ca fiind cea mai potrivită pentru a pătrunde în substraturile adânci ale vieţii și a-i înţelege astfel fenomenele. Vorba e de metoda de cunoaștere genealogică, termenul de genealogie fiind introdus în vocabularul filosofiei chiar de către Friedrich Nietzche. Opusă semnificativ metodei hermeneutice a interpretării, metoda de cunoaștere genealogică nu va căuta să explice realităţile intrate în orizontul său de interes, pornind, întru exemplificare, de la condiţiile istorice în care acestea se încadrează, ci de la acelea vitale din care ele provin. Având ca obiect faptele ce se pot încadra într-o ordine istorică, ea caută să reducă orice reprezentare (sau teorie) care ridică pretenţii de obiectivitate cu privire la acestea la o simplă perspectivă sau ficţiune făurită, pornind numai de la interese vitale inconștiente.

De aici și întrebarea, dar care sunt mijloacele cunoașterii genealogice, care posedă în special funcţie critică? Ele sunt, după Schopenhauer, pe de o parte, psihologia, fiziologia și chiar chimia (prin care se urmărește surprinderea substraturilor pulsionale, instinctuale, precum și interesele primare, care stau în spatele actelor culturale, cum sunt religia, știinţa, morala), pe de altă parte, istoria, înţeleasă nu ca disciplină de justificare a prezentului, ci mai degrabă, ca o manieră de compromitere și de depășire a lui. În sensul nietzchean, așadar, istoria unui fenomen nu va fi o succesiune de etape ale evoluţiei acestuia, considerate momentele unui unic adevăr cu privire la el și nici o succesiune de interpretări (cele mai de succes dintre acelea care l-ar putea privi), ci o succesiune de fenomene ce sunt legate și se desfășoară potrivit cu linia de forţă a necesităţilor vitale din care ele se ivesc și, pornind de la care, se alimentează pe parcursul întregii lor metamorfoze. De remarcat este în principiu ironia, prin care Nietzche urmărește să evite și să depășească cercul vicios al autoreferenţialităţilor apărute atunci când (prin opoziţia faţă de o gândire și considerarea ei ca falsă) el se va situa (fără voie) în cadrele unui adevăr pe care, indubitabil, nu urmărește să-l susţină.

Friedrich Nietzche, așadar, găsind ca alternativă la ordinea voinţei de reprezentare, ordinea voinţei ca voinţă, urmărește, oricum, înlocuirea opoziţiei adevăr — fals, prezentă în cea dintâi, cu recunoașterea mai multor grade de falsitate și aparenţe permise în cea de a doua, grade care se opun mai mult sau mai puţin (după nivelul de prezenţă al formei în reprezentarea la care se referă) profunzimii și spontaneităţii vieţii însăși și recunoaște, oricum și totodată, că „viaţa nu ar fi posibilă fără o perspectivă de evoluări și de aparenţe” (*Dincolo de bine și de rău,* p. 47).

Volens-nolens, perspectivismul nietzchean nu trebuie de înţeles ca „efectul unei tentative” a autorului (său) de a stabili (în contradicţiile cu intenţiile sale declarate) un nou adevăr cu privire la natura cunoașterii și a vieţii, o realitate nouă (mai reală decât toate celelalte, care îi vor deveni astfel aparente). Nu este chiar așa, dat fiind că perspectivismul nietzchean este doar efectul pe care-l conduce cunoașterea genealogică, care (interesată să pătrundă în interiorul **sinelui**) caută să depășească și să neutralizeze și necesităţile stadiului știinţific existent în acesta (în drumul său regresiv, cu siguranţă, către fundamentele/temeliile cele mai profunde ale tipurilor de viaţă umană). Perspectivismul, așadar, va fi o nouă atitudine faţă de cunoaștere și faţă de viaţă, la care are acces doar acela care, cunoscându-se și depășindu-se (întrucâtva) pe sine pe calea metodei genealogice, va reuși să vadă lumea și altfel decât prin rampele necesare ale stadiului știinţific la care a ajuns prin evoluţia sinelui său.

Perspectivismul este pentru Fr. Nietzche urmarea unei incomplete depășiri de **sine,** ce nu poate (încă) să iasă din cercul vicios al contradicţiilor adevăr — fals, bine — rău, frumos — urât. Asta ar însemna că perpectivismul are o virtute în cadrul cunoașterii genealogice, aceasta venind din imperativul de a fi reușit, să slăbească complexul **sinelui** și, prin asta, tensiunea și contradicţiile pe care el le fondează. Depășirea unor atare contradicţii (în al căror cerc metafizica se rotește fără încetare de atâta timp) nu se poate obţine imediat și în mod violent prin negarea lor, ci numai printr-o înţelegere și slăbire lentă, dar continuă a lor, de aceea contradicţiile enumerate adineaori nu pot fi desfiinţate decât odată cu **sinele** care se întemeiază, dar este depășit prin intermediul cunoașterii genealogice. În așa caz, însă, va fi necesară parcurgerea inversă a etapelor construirii și consolidării **sinelui**, la drept vorbind, însăși istoria pe care voinţa de putere în forma ei degenerată (de voinţă și reprezentare) a avut-o până la configurarea stadiului nietzchean.

VETA GHIMPU MUNTEANU, MAESTRU ÎN ARTĂ

Nicolae Ciubotaru

Veta Ghimpu Munteanu: Timid și cuminte, omenos și retras în același timp, foarte talentat și îndrăgit — este vorba de Nicolae Ciubotaru, Artist al poporului, solistul Orchestrei Naționale de muzică populară *Lăutarii* dirijată de Nicolae Botgros. Nu se prea expune, nu prea vorbește despre el și cariera sa, de aceea mi-am propus să-l descos, să aflăm cât mai multe despre Omul și personalitatea artistică Nicolae Ciubotaru.

Personal l-am descoperit, acum mai mulți ani, pe când era solistul Orchestrei de muzică populară *Lăutarul* de la Bălți. Venise la Filarmonica Națională din Chișinău în cadrul Festivalului concurs *Pentru cea mai bună prelucrare* și aflându-mă în sala acestei instituții mi-am zis: *Doamne ce voce!* Atunci l-am văzut pentru prima dată și nu a trecut mult timp la mijloc ca să devină angajatul Orchestrei *Lăutarii*. Cum s-a derulat povestea ta, dragă Nicolae?

Nicolaie Ciubotaru: Totul a fost atât de neașteptat și rapid că nici nu am reușit să stau să meditez. Eram șocat de cele întâmplate, nu putem să cred că sunt invitat în cea mai jinduită orchestră în care activez și astăzi.

V. Gh. Munteanu: Apropo, câți ani sunt de atunci?

N. Ciubotaru: O, au trecut mulți ani de atunci, nici nu mai țin minte. Ce țin minte cu siguranță e că eram foarte tânăr. Aveam 20 de ani.

V. Gh. Munteanu: Hai să luăm pe rând atunci evenimentele. Până la venirea ta în Orchestra *Lăutarii* și până la activitatea în *Lăutarul* de la Bălți, unde ai mai cântat?

N. Ciubotaru: Am făcut Școala de iluminare culturală *Elena Sîrbu*, așa se numea pe atunci, la Soroca. Astăzi poartă numele lui Nicolae Botgros. Am absolvit facultatea de Dirijor de orchestră, cu instrumentul de bază țambalul. Îmi plăcea foarte mult acest instrument. Deși în cadrul orchestrei studențești de muzică populară de la Școala din Soroca eram pe post de solist vocal.

V. Gh. Munteanu: Cântai și până la venirea la studii?

N. Ciubotaru: Da. Prima dată am ieșit în scenă cu cântecul în satul meu de baștină Glinjeni, fiind elev în clasa a II-a. Și am cântat până când am absolvit școala și am dat admiterea la Soroca. Visul meu era să devin cântăreț, dar, deși eram tânăr, m-am gândit că ar fi extraordinar să cunosc și un instrument, pentru că așa e mai bine. De aceea am absolvit facultatea, unde am studiat cu drag și țambalul. Din păcate de acum am uitat cum se cântă la țambal. Pe când eram elev la școală am mai cântat și la trompetă în fanfara satului. Eram mândria tatălui meu, Dumnezeu să-l ierte, pentru că el iubea foarte mult trompeta.

V. Gh. Munteanu: Ce a urmat după absolvirea Școlii de iluminare culturală *Elena Sîrbu* din Soroca?

N. Ciubotaru: Imediat după absolvire am fost înrolat în armata sovietică, unde din muzicant am devenit tanchist. Dar să știți că m-am descurcat, eram chiar un exemplu pentru ceilalți ostași, apoi mersul cu tancul mi-a prins bine în viață. Mai târziu când mi-am procurat și eu mașină mi-a fost foarte ușor să merg cu ea.

V. Gh. Munteanu: În armată ai avut tangenţe cu cântecul?

N. Ciubotaru: Sigur că da. Am activat în ansamblul vocal instrumental al unităţii militare unde interpretam cântece ostăşeşti. Luasem primul loc la un concurs petrecut printre ansamblurile de acolo. Mă bucuram de o stimă deosebită din partea ostaşilor şi ofiţerilor. Un locotenent major chiar mi-a prezis că voi cânta la televizor precum Sofia Rotaru, pentru că eu în programele mele de concert pe lângă cântecele ostăşeşti am inclus şi câteva de ale noastre pe care le cânta Sofia.

V. Gh. Munteanu: Aşadar, ai lăsat tancul în armată, ai venit acasă şi încotro a luat-o mai departe drumul tău artistic?

N. Ciubotaru: La îndemnul unui coleg de al meu am venit la Bălţi pentru a fi prezentat dirijorului Orchestrei *Lăutarul*, Ion Dascăl. Aici am găsit orchestra în repetiţie şi am fost invitat în sala unde stăteau la masă Ion Dascăl şi regretata cântăreaţă Tamara Chiţaniuc, ea fiind solista de bază. Am fost ascultat şi imediat mi s-a propus să activez în orchestră. Atunci Tamara Chiţaniuc mi-a spus: *Măi, b*ăiete, vreau să-ţi spun că dacă vei cânta tot timpul aşa, atunci drumul tău neapăra*t va ajunge în orchestrele din Chişinău*. Am activat în această orchestră un an şi jumătate, după care s-a întâmplat minunea — invitaţia în Orchestra *Lăutarii* de la Chişinău.

V. Gh. Munteanu: Minunea era inevitabilă. Tu dispui de calităţi vocale deosebite. Nu ştiu dacă a ajuns la urechile tale remarca multor artişti de la noi precum că prin timbrul tău vocal, eşti un Ion Dolănsecu al plaiului nostru.

În ce an ai fost angajat în Orchestra *Lăutarii*?

N. Ciubotaru: În 1980 înainte de Crăciun. Aşadar, ar fi la începutul anului 1981. Sunt 39 de ani de atunci.

V. Gh. Munteanu: Nicolaie Ciubotaru e poate unicul solist de la noi fidel unei şi aceleaşi Orchestra *Lăutarii*.

N. Ciubotaru: Nici nu pot să-mi imaginez altfel, cu toate că în paralel cu Orchestra *Lăutarii* mai activez şi în Orchestra de muzică populară *Plai moldovenesc* de la Inspectoratul general pentru situaţii de urgenţă din cadrul Ministerului Afacerilor Interne. E greu astăzi să te descurci cu un singur salariu. Maestrul Botgros a dat dovadă de un gest de adevărată omenie permiţându-mi să activez şi în altă orchestră.

V. Gh. Munteanu: Pe parcursul anilor ai cântat cu multe orchestre de la noi.

N. Ciubotaru: Da, aşa este. Am cântat la diferite spectacole cu diferite orchestre şi diferiţi dirijori. Am colaborat cu orchestrele *Folclor*, *Mugurel* şi altele. Îmi place să colaborez cu ei. Avem muzicieni şi orchestre foarte bune.

V. Gh. Munteanu: Cum e să colaborezi cu diverse orchestre, fiindcă fiecare colectiv îşi are stilul de acompaniament. Cât de greu sau uşor e să te adaptezi după atâţia ani de lucru în *Lăutarii*?

N. Ciubotaru: Bineînţeles, că mai confortabil ca la *Lăutarii* nu mă simt nicăieri, cu toată stima şi respectul faţă de ceilalţi dirijori şi orchestre. Nicolae Botgros şi muzicienii din orchestră, atunci când ies în scenă, am impresia că mă ţin pe palme.

V. Gh. Munteanu: Când ai venit tânăr solist la *Lăutarii* cum ţi-a fost să cânţi alături de Nicolae Sulac?

N. Ciubotaru: Nu mă temeam, dar nu-mi puteam închipui cum e să cânţi alături de acest mare cântăreţ. Am avut mari emoţii când ne-am întâlnit faţă în faţă. Îi cunoşteam

Nicolae Ciubotaru și orchestra „Lăutarii”

toate cântecele pe dinafară. Ne-am cunoscut îndeaproape în delegaţii. Mergeam cu concertele în diferite sate din republică, dar și peste hotare. Cu el era foarte interesant. Aveai ce învăţa. Avea un simţ al umorului proverbial. El ţinea la mine, nu știu cât de mult, dar nu m-am simţit inferior niciodată alături de dumnealui. Dacă îi plăcea cum interpretam un cântec sau altul mă lăuda, iar dacă nu-i plăcea, ceva tot îmi spunea. Am primit sfaturi multe referitor la alegerea repertoriului, comportamentul scenic, disciplină. De obicei locuiam într-o cameră de hotel când mergeam în delegaţii și atunci îmi povestea multe lucruri din viaţa lui personală, despre copilăria lui grea, problemele prin care a trecut. De cenzura la care îi erau supuse cântecele, dar a fost atât de tare, încât nu au putut să-l doboare. El atât a știut — să cânte. Și a cântat în așa fel, că pentru poporul nostru a rămas o legendă. Sunt foarte mândru că l-am cunoscut îndeaproape și că am trecut școala acestui artist și a Orchestrei *Lăutarii* a lui Nicolae Botgros.

V. Gh. Munteanu: Mi-au mai povestit și alţi artiști care l-au cunoscut pe Nicolae Sulac, că era un foarte bun coleg.

N. Ciubotaru: El iubea oamenii sinceri și de nădejde. Era un om cu experienţă în munca de colectiv. Era un Om adevărat și un artist extraordinar.

V. Gh. Munteanu: Acum îmi dau seama de ce i-ai dedicat acel cântec *In memoriam Nicolae Sulac*. Când ţi-a venit această idee?

N. Ciubotaru: După ce l-am petrecut în ultimul drum pe Nicolae Sulac. Mă trezeam noaptea, nu puteam dormi, nu-mi puteam închipui că Nicolae Sulac nu mai este. Când am fost la el la spital în vizită era în secţia de reanimare. Nu am să uit niciodată în viaţă acel moment când am pus pe mine halatul ca să intru în salon, iar un medic m-a oprit și mi-a spus, că Nicolae Sulac nu mai este în viaţă. Pentru mine a fost o mare lovitură, că nu am reușit să-l prind în viaţă. Din aceste trăiri profunde și emoţii a și izvorât cântecul drept omagiu pentru acest mare artist, lângă care am lucrat atâţea ani și cu care ne împrietenisem. Ne telefonam, mă invita la el acasă, mă servea cu bucate alese. Era un iscusit bucătar. L-am telefonat atunci pe Grigore Vieru și i-am propus să facem un cântec-omagiu pentru Nicolae Sulac. Și Vieru mi-a spus: *Nicolae, mulţumesc că m-ai pus la lucru. Ideea ta este foarte buna*. Peste două ore m-a telefonat și mi-a zis: *Ia pixul și scrie*. Iată așa a apărut acest omagiu, muzica căruia a fost semnată de Anatol Viţu.

V. Gh. Munteanu: Nicolae, știu că nu te-ai limitat doar la studiile de la Școala de iluminare culturală din Soroca, ce facultate ai absolvit mai târziu?

N. Ciubotaru: Paralel cu activitatea în Orchestra *Lăutarii* am făcut studii la Institutul de Stat al Artelor *Gavriil Muzicescu*, Facultatea *Muzical pedagogică*, anii 1988-93. Studii care mi-au fost de mare ajutor mai apoi în cariera mea.

V. Gh. Munteanu: Nicolae, te poţi considera un norocos că ai avut această ocazie deosebită de a-l cunoaște personal pe Nicolae Sulac și că poţi povesti atâtea lucruri despre el, nu numai în plan de creaţie, dar și în plan personal. Cu timpul, când îţi vei scrie amintirile, neapărat, sunt sigură, vei avea ce scrie despre marele Nicolae Sulac. Să trecem, acum la alte subiecte. Știu că vii dintr-o familie numeroasă unde s-a cântat întotdeauna. Ai un frate ţambalist, dar care cântă și cu vocea, iar sora Galina cântă în Ansamblul folcloric *Doruleţ* din satul Hârjăuca. Am admirat toată familia ta în cadrul Festivalului concurs al dinastiilor de familie *La izvorul Osoiencilor*.

N. Ciubotaru: Am ţinut să îi includ în două programe aniversare ale mele care au avut loc la Palatul Naţional și s-au prezentat foarte bine.

V. Gh. Munteanu: Te-aș ruga să-mi vorbești și despre soţia ta. Cum v-aţi cunoscut, din ce domeniu e și cum apreciază munca ta de artist?

N. Ciubotaru: Soţia mea, Ludmila, e medic citogenetician. Ne-am întâlnit întâmplător lângă *Aleea clasicilor* și a fost dragoste la prima vedere. Timp de 5 ani ne-am întâlnit, apoi ne-am căsătorit. Suntem din același raion, Fălești. În perioada când era elevă la școală cântă în orchestra școlii la vioară. Deci nu-i era străin

Nicușor Ciubotaru

acest domeniu. Mă cunoștea încă de pe atunci, când participam și eu la festivalurile raionale. Soţia mea e o femeie înţelegătoare și și-a asumat atunci când s-a căsătorit cu mine. Mă așteptă mereu cu drag acasă din turneele lungi. Mă consider un norocos că am o asemenea soţie alături.

V. Gh. Munteanu: Cu ce se ocupă fiul tău?

N. Ciubotaru: Fiul nostru Nicușor a început-o cu muzica, cu pianul, dar mai târziu și-a ales altă cale. A mers la București și a susţinut examenele la Politehnică, Facultatea *Inginerie aerospaţială*. Lucrează în calitate de inginer la Compania *Blue Air* din București, șef de echipă. Îi place foarte mult meseria aleasă.

La Mulți Ani, distinsă Doamnă

Renata VEREJANU este poet, romancier, traducător, scenarist, regizor, editor, producător de peste un sfert de veac de festivaluri naţionale şi internaţionale, activist civic, lider al mișcării naţionale de renaștere de la Chișinău. Născută pe o brazdă de toamnă, în câmp, și adusă acasă într-o trăsură, sus, pe snopii de porumb, după cum mărturisesc băștinașii, acest alai prevestea naşterea unei personalităţi marcante. Școala

Medie din satul natal Verejeni, Ocnița, o absolvă (1966) cu medalie de argint pentru merite la învățătură, făcând apoi o facultate la Chișinău, alta la Moscova și studii doctorale la București. La anul IV de studii la Politehnică este invitată să activeze la Ministerul de Finanţe (1969). În 1971 solicită Ministerului (după legile acelui timp) permisiunea de a face a doua facultate, în domeniul literaturii, este tratată cu refuz, motiv de a se transfera la Ministerul Ameliorărilor și Gospodăriei Apelor. În 1974 trece cu succes concursul de creaţie, apoi și examenele la Institutul de Literatură „Maxim Gorki" din Moscova, unde va studia șase ani buni în care va vizita cele mai importante teatre, expoziţii interzise, cercuri literare, își va face o bogată biblioteca de carte românească, timp în care poeziile i-au fost solicitate, traduse și editate de cele mai importante ediţii unionale: Literaturnaia Gazeta (săptămânalul Uniunii Scriitorilor din URSS), SMENA, revista tineretului, Drujba Narodov, Komsomoliscaia Pravda (grupaje de poezii lirice), Sovetscaia Jenscina îi traduce poeziile în peste 20 cele mai răspândite limbi ale lumii, într-un tiraj de peste un milion de exemplare. Revista unională CLUB îi editează primul CD în tiraj de 50 mii ex. cu un recital al autoarei de poezii traduse în l. rusă. Invidia basarabeană nu-i va ierta acest mare succes, reţinându-i cărţile 10 ani, marginalizând-o drastic, iar turnătorii s-au grăbit să o toarne la securitate ca „pro română", deși în pagina sa de wikipedia, la *Notable alumni,* dintre miile de scriitori pe care i-a lansat în timpul întregii sale activităţi, Institutul de Literatură „Maxim Gorki" o numește pe Renata Verejanu printre cei 50 mari scriitori de pe toate meridianele, alături de E. Evtușenco, B. Ahmadulina ș.a., deși, când acești poeţi erau deja foarte renumiţi, tânăra poeta de la Chișinău abia edita prima carte. A fost cercetător ştiinţific la Muzeul Dimitrie Cantemir al Uniunii Scriitorilor din Moldova, redactor șef la Teatrul Etno-Folcloric „Ion Creangă". Din 1988 activează în societatea civilă, fiind fondator și lider al mișcării social-culturale Cenaclul „Grai Matern", cu care s-a aflat pe linia întâi a procesului de democratizare, lunar desfășurând evenimente literar-cultural-educaţionale unice, promovând personalităţile interzise la acel timp: prima sărbătorire a Mariei Cibotari (1989), Jubileul de 50 de ani a lui Dumitru Matcovschi (în timp ce poetul se afla pe patul suferinţei), lansează filmul interzis a lui Vlad Ioviță și Gheorghe Malarciuc... Un impact extraordinar au Seratele de Creaţie la Sala cu Orgă din Chișinău, care au reunit academicieni și mari personalităţi (Eugen Doga, Mihai Cimpoi, Dumitru Matcovschi, Anatol Ciobanu...) Apoi lansează o întreagă reţea de ONG-uri culturale și mass-media, fiind aleasă și realeasă președintele *Organizaţiei Mondiale a Copiilor Talentaţi* (1995-prezent)

cu care a obținut statut participativ la Consiliul Europei (2001-2017), fiind invitată anual la diferite training-uri, reuniuni, festivaluri, conferinţe internaţionale, simpozioane, congrese mondiale, Adunarea Parlamentară a Consiliului Europei, în calitate de poet și expert, lider de ONG cu statut participativ), fiind și co-fondator a primelor cluburi ale Consiliului Europei; președintele *Federaţiei din Moldova a Asociaţiilor, Centrelor și Cluburilor UNESCO* (2000-prezent, fiind membru activ al Federaţiei Mondiale și membru fondator al Federaţiei Europene); președintele *Academiei Europene a Societăţii Civile* (2003-prezent), președinte al *Uniunii Internaţionale a Oamenilor de Creaţie* (2017-prezent) și alte structuri moderne ale societăţii civile cu care a lansat peste 100 de proiecte cultural/educaţional/sociale, literar/editoriale și mass-media, multe devenite o tradiţie, fiind implementate an de an: *Festivalului-Concurs Internaţional al Talentelor Lumii „Micul Prinţ”* (regizor și producător 1993-prezent), trei ani desfășurând festivalul la București, sub patronajul Președinţiei, aducând dovada că România e ţara copiilor talentaţi, contribuind astfel la integrarea statului român în UE; fondatorul și editorul Revistei „Micul Prinţ” (1992-prezent) și a Ziarului „Copiii Europei” (1997-prezent), primele publicaţii de cultură română pentru copii și tineret din republică, primele publicaţii transfrontaliere; desfășoară la Chișinău *Summit-ul Tinerelor Talente*; *Forumul Oamenilor de Creaţie* (FOC), *Lecţiile deschise ale poetei Renata Verejanu „EU AM DREPTUL”* (2010-prezent); Întâlniri de Elită, Marșul Voluntarilor pentru Pace, *Asambleea în Deplasare a Tinerilor Europeni; Caravana Culturii Păcii,* prima caravană din est spre vest, care porni de la Chișinău, și cu care trecu din ţară în ţară, din capitală în capitală, până la Consiliul Europei (Strasbourg) și UNESCO (Paris), unde membrii caravanei au fost primiţi de înalte oficialităţi, și multe alte proiecte unice cu care schimba mentalităţi.

Debutul literar îl face pe când era elevă, în presa locală cu poezii și proză scurtă. În presa republicană debutează în 1969, ziarele Tinerimea Moldovei, Cultura, Învăţământul public, Chișinăul de seară, Literatura și Arta (pe timpul lui V.Teleucă) …revistele Moldova, Femeia Moldovei, Columna (condusă de V. Dumbrăveanu)… fiind ediţiile care au susţinut publicarea poemelor scrise

totalmente altfel decât era îmbâcsită presa de la Chișinău. Editorial debutează cu volumul de poeme „Până la dragoste” (1979), carte tradusă apoi în l. rusă și editată la editura Garda Tânără (Molodaia Gvardia), Moscova, dintre miile de cărţi înaintate în concurs de toate editurile din URSS, cartea *Do liubvi* e una dintre puţinele care obţine premiul concursului - *Premiul Literar Unional „Maxim Gorki”* (1983). Este prima poetă a generaţiei 70-iste care s-a bucurat de înalta apreciere a creaţiei sale la Conferinţe ştiinţifice de la AȘM, Simpozioane la instituţii universitare, expoziţii de carte: *Expoziţii-Eveniment „Poetul Dintre Milenii”* la Biblioteca Naţională a Moldovei; Expoziţia „Renata Verejanu – Poetul Dintre Milenii” de la Parlamentul republicii, *Săptămâna Poeziei cu Renata Verejanu, Zilele Poeziei Moderne cu Renata Verejanu*...sute de lansări de carte. Zeci de cărţi de poezii, interviuri, maxime și cugetări, romane au obţinut premii la Saloane Internaţionale de Carte de anvergură din republică și de peste frontierele ei. E protagonista *Festivalului Internaţional de Poezie „Renata Verejanu”,* lansat în 2014 de Academia ESC.

În 2010 a primit înalta demnitate de stat *Om Emerit al Republicii Moldova.* Pentru susţinerea acestei distincţii stă argument și opera sa: în această toamnă editând încă 33 de cărţi în Colecţia ”Generaţia Dintre Secole”, astfel atingând cifra de 100 de titluri de carte de autor (volume de versuri, romane, interviuri, eseuri, pledoarii, opinii, cronici, maxime și cugetări, portrete, proză filosofică, fiind și coautor la alte peste 50 de cărţi. Renata Verejanu este prezentă în enciclopedia *Femei din Moldova* (2000), în calendarele naţionale a marilor personalităţi, în antologii a celor mai mari poeţi români traduse în limba engleză și editate în România, SUA, Australia.

Criticul literar Ion Ciocanu (redactorul plachetei de debut), o considera pe poetă „cu un pas înaintea timpului său, a generaţiei sale”. *Cartea legendă*, constituită din cinci manuscrise reţinute zece ani, și editate de editura unică (a statului) în volum antologic *Ofranda omeniei*, în 1989, cu grafie chirilică, e prima antologie a unui poet basarabean al secolului XX, care dă riposta unui regim odios, regimului totalitar, volum care peste decenii trece cu demnitate frontiere fiind editată

în colecţia Opera Omnia la ed.TipoMoldova, Iaşi, în prezent ajungând la ediţia a 6-a, fără ca în poeme să se redacteze o virgulă sau o silabă, volum care prin abundenţa de idei curajoase, prin originalitatea metaforilor a inspirat 60-tii, 70-tii, 80-tii şi continuă să inspire generaţiile mileniului trei de pe ambele maluri ale Prutului. „La apariţia *Ofrandei omeniei* am ştiut că sunt unul dintre poeţii adevăraţi ai "generaţiei dintre secole", recunoscu mai târziu poeta, neaderând la nici o generaţie. În acei ani de apogeu ai regimului odios, Renata Verejanu era poetul „generaţiei de pe linia întâi a renaşterii", căreia ia zis: „generaţia dintre secole". *Ofrandă omeniei,* afirmă acad. Mihai Cimpoi, a fost şi rămâne mai mult decât un volum, e *arts poietica* scriitoarei. În prefaţa la a doua antologie *„Eu am ştiut să fac din viaţa mea o sărbătoare"*, acad. Mihai Cimpoi afirmă: „Dincolo de catagrafierea ripostelor morale şi a fiziologiilor sociale, de cardiograma timpului însuşi – bolnav, vitreg, măcinător – adevărat timp bacovian ce înstrăinează fiinţa, o „osteneşte", o încarcă cu nervi, ceea ce conturează un portret de grup, dăm de un autoportret al poetei, surprinzând în registre diferite – de clipe frumoase „goetheene", de inspiraţie lirică pură, de „mici bucurii", de „convorbiri cu florile", de „colind de la mama", de „gestul timpului", de „cântece de crizantemă", de „sondele iubirii" ce storceau „ecou fierbinte", de „mirare a inimii". În alt pasaj istoricul literar zice: „Nota individuală puternică o dă un eticism ardent, programatic, de o înaltă tensiune, însemn al unei împăcări / neîmpăcări trăite la cote dramatice, în momente de sfâşiere lăuntrică, de durere şi supărare. De aici spiritul justiţiar al poetei, punerea în cumpănă valorică şi morală a tot ce se întâmplă şi a tot ce i se întâmplă. Umbra zeiţei Themis e în fiecare rând, în fiecare mărturie, în fiecare trăire, în dialogul permanentizat cu Celălalt căruia i se adresează mesajul. „Cerul zilei" care loveşte „cerul nopţii" stârneşte o reacţie sufletească aparte. În lupta în care e angajată nu poate să accepte condiţia de învinsă: „Şi mă simt în toate învinsă, / dar supusă nu pot fi. / Sunt datoare c-o iubire / clipei în care voi muri." E o emoţionantă mărturisire aici, cu valoare de conduită morală". În final exegetul constată: „Un alt merit deosebit al Renatei Verejanu este acela de a cultiva formula poeziei de inspiraţie socială şi naţională, în spiritul Leonidei Lari sau Anei Blandiana. Ea imnifică paternii spirituali (Ştefan cel Mare şi Sfânt, Eminescu), adresează ode democraţiei şi Europei (Tinereţea Europei adună hrană Păcii mondiale), elogiază dorul de Spania a lui Federico García Lorca, îşi plânge împreună cu neamul destinul: *„Sufletul meu retras în cearcăne grele,/ Nesupus învăţăturii lui Karl Marx, –/ Numără zilele – bârne pilite-n surcele/ Sărăcite-n culori, adevăr... sânge ars /Jalea unui popor, a unei lumi învinuite... /Jale, venind din dezordine, din apocalips, /Sfârtecă efemere uşi zăvorâte... /O, cinstea şi dorul meu neînvins..."* (Noţiune de neam, 1980)

Despre opera Renatei Verejanu au scris academicieni, critici şi istorici literari, oameni de cultură, colegi scriitori din Moldova, România, Canada, Italia, Germania, Federaţia Rusă, Olanda, Danemarca, Ucraina, Bulgaria, Franţa, Australia: acad. Mihai Cimpoi, acad. Ion Druţă, acad. Eugen Doga, Alexandru Cozmescu, Ovidiu Bufnilă, Ion Ciocanu, Ioan Barbu, Irina Stavschi, Romeo Tarhon, Melania Cuc, Victoria Milescu, Iurie Colesnic, Vera Crăciun, Victor Ladaniuc, Veronica Popa, Liliana Liciu, Victor Dumbrăveanu, Ion Proca, Claudia Partole, Teodor G. Vasile Popovici, Nina Slutu-Soroceanu, Maria Filipoiu, Alexandra Iunco, Corin V. Petraru, Daniel Ioniţă, Anatol Cobencov, Plamen Iordanov, Oana Preda, Alexandr Mihailov, Ion Cuzuioc, Tudor Palladi, Arcadie Suceveanu şi mulţi alţii.

SCRIERI: Până la Dragoste, Chişinău, 1979, Virgula amendată, Oameni dragi, Drum spre adevăr, Fără erou însemnat, *Dreptul de mamă, Acest timp al iubirii, La o margine de ieri, Renata Verejanu, 101 poeme, Bucureşti, 2009; În lumea Renatei Verejanu, Maxime şi cugetări, 2010; În lumea Renatei Verejanu, Interviuri, 2010; În lumea Renatei Verejanu, Societatea Civilă; Colindele iubirii, 2011, Opinii, despre un secol mizerabil şi politicienii săi; Generaţia dintre secole (portrete); Pledoariile Renatei Verejanu; Chişinău-Bucureşti, Bucureşti-Chişinău, 2012; Provocaţi-mă… să devin genială*, 2012; Iubesc... , *Metafora nemuririi, Plâng flăcările-n mine, Iubirea pe toate le vede, Geniul invizibil (roman), romane şi poezii pentru copii: Soarele pătrat, Eu am dreptul, Cadoul florii; antologiile: Ofranda omeniei, 1989, din cinci cărţi reţinute 10 ani; Eu am ştiut să fac din viaţa mea o sărbătoare, 2012; Poetul Dintre Milenii (600 pag.), Colecţia „Ofranda omeniei"– din nouă cărţi în 3 volume; a Munci, a Iubi, a Trăi (2007); Vânzătorul vârstelor, Stema destinului, 2007, Colecţia „Generaţia Dintre Secole" 33 volume, OPERE ALESE în 12 volume, Do libvi, Moscova,1982,* На ненависть только себя не потрачю, *Chişinău, 2012 ; In the world of Renata Verejanu, Interviews, Chişinău, 2012 ; In the world of Renata Verejanu, Savings and Thinkings (Ch., 2012);* The invisibil genius of the Basarabian literature: Poetry of Renata Verejanu, read again after years. В час...

Despre vasta operă literară găsim în Biobibliografia „Poetul metaforei în flăcări – Renata Verejanu (editată de Biblioteca municipală B. P. Haşdeu, în colecţia „Memoria Chişinăului, 2013, în monografiile colective „Geniul invizibil al poeziei moderne. Anul Renata Verejanu", 2017, „Poeta Renata Verejanu e mama mea", 2018, în cele şapte volume ale Festivalului Internaţional de Poezie „Renata Verejanu" şi multe alte surse scrise şi online. Renata Verejanu e membru al Uniunii Scriitorilor din Moldova din 1990, preşedinte al Uniunii Internaţionale a Oamenilor de Creaţie din 2017.

POEZII DE RENATA VEREJANU

Criterii

Tu ești ecoul gândurilor mele
Al nebuniei dulce înțeles...
Hai, spune, după ce criterii
Stăpânul umbrei mele te-am ales?..

Hai, spune, din tăcerea ta enormă,
În care toți chinezii nu încap
Și vântul își ia propria ta formă
De jos până la cap.

Tu ești ecoul gândurilor mele:
A celora pe care nu le-am spus...
Am surâs gândiri cât frunză și stele -
Surâde-acum în fața mea Isus...

Anotimp sufletesc

în memoria mamei Ana

Așa senină ploaie am văzut o singură dată:
Ascunsă de copii, plângea în sine mama...
Și zarea înalt aprinsă de-atunci e înlăcrimată,
Și plânge uneori fără să-și deie seama:
Ce anotimp domnește în vorba omenească,
Și cum se simte spicul în ochi-aprinși rodit?
Nereținându-și jalea, fulgerul trimis e să lovească
Cerul sufletesc de nori răutăcioși acoperit.

Așa senină ploaie… dar uite că nu trece,
Ci în dureri adânci pâraiele-și revarsă,
Și îmi rănește graiul dansul ei cel rece –
Și eu, copil naiv, o tot adun în plasă,
Așa cum ochii mamei îi tot adun în mine
Cu tot ce au văzut în viața lor frumoasă, -
Dar ochii părintești, în loc să mă aline,
Mă izgonesc în ploi, să fiu mai sănătoasă.

Printre „ciudații” ce dețin puterea

Printre „ciudații” ce dețin puterea
Cum e să trăiești? -
M-a întrebat un reporter odată,
Eu, deprinsă cu cele lumești,
Și în multe fiind și eu vinovată,
Am ales să răspund cu tăcerea…
Ci tăcerea în mine nu-încape
Fiind locuită de-o iubire eternă
Zadarnic încercați șoaptele coapte —
Onoarea mea nu odihnește pe pernă,
Cine mă numără zilnic pe șoapte
Și mi le ademenește în tainica tavernă?…

Și-am răspuns răspicat peste timpuri
Ecoul acesta ca o tornadă
Șterge tot din sufletul meu
Ca poporul și mâine să vadă:

Nu mi-e greu printre cei ce dețin
vremelnic puterea
Eu de-o viață dețin
Învierea…

Să fi iubit atât de mult

Lui Nichita Stănescu

Nu pot să zic că am iubit mai mult -
Atât pe cât destinul mi-a cerut,
Să am putere să străbat prin beznă
Pe când Stănescu săruta o gleznă,
Și-o înnălța subtil în liniștea de lună,
Dovadă – el a creat femeia cea mai bună.

Nu pot să zic, de ce aș zice oare,
Să-i pese cui că sufletu-i în floare
Sau poate-i vestejit de când plecase el –
Mai tânăr ca sonetul, mai trist ca un rondel.

Nu zic nimic – las inima între-ace:
Să vină toți bărbații când spicul se va coace
Să cosească lanul – a câta vară, oare?...
Ci eu iubesc în liniște și pace...

De la naștere până la moarte

După ce se ia ultima găleată de apă
Și ziua curge într-un amurg aprins -
Soarele din fântână închide a sa pleoapă
Precum lumina sângelui durerile și-a-închis.
În această singurătate modernă
Medicina nu-și dă aportul -
Singură viață. Singură moarte.
Singur - totul.

Cei ce merită să păşească în mileniul viitor,
Singuri şi ei mai întotdeauna -
Poate că se nasc târziu după ce mor...
Pe unii şi naşte soarele, pe alţii - luna.

Apoi, de la naştere până la moarte
Unii răspândesc lumină, alţii - ceaţă grea.
Scrieţi câteva rânduri aici, mai departe
Până scot găleata din speranţa mea.

La micul ecran

De unde așa aromă în trandafiri sălbatici,
Și cine-i regizorul ce-a rânduit tulpini?
Din palma lui Isus coboară filosofii antici:
Nu-n petale, în ghimpii dresați și arini.

Vântul de-acasă, de la țară, cel de sub fereastră
Mătură colbul de lângă Ștefan cel Mare.
S-a înălțat în izbândă Pasărea măiastră
A trupului tânăr, și-i fără ajutorare.

Buzele de viscol pe flăcări le lipesc:
Deloc nu mă frige. Se frige însuși focul
De dorul meu nestăvilit îl molipsesc –
Și rugul nu-și mai află locul.

Mi-i ținuta demnă de harul ce mi-i dat:
În fața carieristului nicicând plouată-am stat,
Și nici n-am spart cu fruntea pânză efemeră
Ce-acoperă ținutul precum o emisferă...

De unde așa aromă în trandafiri sălbatici?
Și cine-i regizorul ce-a răspândit tulpini?
De-a închis în inima mea ghimpii ostatici,
Și tu la miez de noapte încerci să mi-i alini.

Ce fel de atomi?... (durerii din piept)

Eu din ce fel de atomi sunt făcută?!
Îi strig mamei și tatei, ades -
Părinții, în ceruri, știu, mă ascultă -
Doar că răspunsul încă n-au ales.
Ce fel de atomi port în mine?

De ard în doruri zi și noapte
Și vreau la toți să fac un bine… -
Mie cine-mi va face dreptate?
Mamei și tatei le destăinui un chin
Cel mai groaznic, ce-mi stoarce destinul -
După miez de noapte, când lumea toată doarme
Și sufletu-mi amar e ca pelinul…

Abia spre zori, în vis,
Mama Ana, în rochie albă, senină, lungă, -
Surâsul ei ce-o viață m-a tot nins
Răutatea din juru-mi alungă.
De una singură tot răul nu poate învinge
Și strigă: măi Gheorghe, părinte drag…
Din bolta înaltă, peste neamul meu ninge:
Părinții mei, și-n ceruri, stau împreună, în prag.

Noţiune de neam

Sufletul meu retras în cearcăne grele,
Nesupus învăţăturii lui Karl Marx, -
Numără zilele – bârne pilite-n surcele
Sărăcite-n culori, adevăr... sânge ars.
Jalea unui popor, a unei lumi învinuite...
Jale, venind din dezordine, din apocalips,
Sfârtecă efemere uși zăvorâte...
O, cinstea și dorul meu ne-învins...

A mare bătălie văzduhul miroase:
Se vând și se cumpără lingăii ăstui popor,
În zorii avansării se spală cu ploaie arsă –
Ci cum să curăţi invidia din trădător...
Cum să faci să strige rădăcina-n sus
Când lovesc topoare în tulpina vieţii...
O fi fiind mai bun traiul undeva, în apus,
Dar nu schimb pe-un val,
Nici pe-un ocean – roua dimineţii.

Sufletul meu retras în cearcăne grele
Fără să bârfească religia creștină,
Trece printre nenumărate naţiuni, și ele
Și-l onorează, și i se-nchină...

Nu am zâmbit tristeţii nici în vis

Nu am zâmbit tristeţii nici în vis
Am stat la căpătâiul unei zile
De care, din greşeală, m-am dezis
Era demult, eram copile…

Nu am zâmbit tristeţii nici în vis
Am admirat frumoasa exprimare
Cu care muntele admiră din abis
Valurile ce se logodesc în mare…

Nu am zâmbit tristeţii nici în vis
Eu am ales să fiu lângă prieteni, poate
O flacără în glasul unuia s-a stins
Sau în vocale inima-i se zbate…

Nu am zâmbit tristeţii nici în vis…

ION DOMENCO

De lumină și căldură avem nevoie fiecare

Tezaur de aur al națiunii, veteranii pedagogiei

Motto: ***Limpede nu vezi decât cu inima; miezul lucrurilor nu poate fi văzut cu ochii (An. Exupery)***

Nu știu cum alții, vorba lui Ion Creangă, dar eu una trăiesc în mod deosebit toamnele (chiar dacă îmi sunt dragi toate anotimpurile). În viziunea Nataliei Salciuc din comuna Cania, Cantemir (căci despre dumneaei este vorba), toamna revine de fiecare dată cu multă culoare, cu irepetabilele crizanteme, frunze de aramă, cu aroma mustului de struguri și miros de galbene gutuie. Pentru mine toamna are o magie aparte, or, în căderea lor lentă, frunzele ruginii mă readuc... în primăvară. Vorba cântecului: *Toamnele când vin, codru-i de aramă / Ceru-i de cocori, zarea-i de năframă, / Sfântă casă mare Moldova pare / Si ni-e iară sufletul sărbătoare / Toamnele când vin, aeru-i de pace / Pâinea-i cu belșug, viața-i cu noroace...*

Pentru familia mea, spune dna Salciuc, toamna este, cum s-ar zice, **începutul începuturilor.** Toamna anului 1973 a fost și rămâne cea mai semnificativă **și plăcută pentru noi,** tineri și frumoși, Natalia și Vasile, or, anume la sfârșitul lunii lui Brumărel, ne-am legat pentru tot restul vieții destinele, jurând, în fața altarului, al părinților și nănașilor dragoste, credință, fidelitate și încredere reciprocă, familie unită și trainică. Acum peste 47 de ani, nici nu ne vine a crede ce feerie am trăit: nunta a durat trei zile – una la Hănăsenii-Noi, la bunii mei părinți, alta – la Epurenii mirelui, iar luni –*masa mare*, după care a urmat tradiționala *petrecere acasă* a nănășeilor. Nuntă mare și frumoasă, cu lăutari vestiți – dinastiile Baba de la **Hănăsenii**-Noi, Chele din Cârpești și Mâță din Hănăsenii-Noi...

Acum, după aproape o jumătate de veac împreună, suntem recunoscători Bunului Dumnezeu că a avut grijă de noi, de cei trei copii – 2 fete și un băiat, – ne-a păzit de rele. Sun-

Mirii Natalia și Vasile Salciuc

tem fericiți că odraslele ne sunt sănătoase, au cuibul lor **și** ne bucură și cu nepoței-clopoței. Ziceam că pentru noi toamna este anotimpul îndrăgit. Asta și de atât că anume toamna, în luna lui Brumar, chiar de Sfântul Mucenic Dumitru Izvorâtorul de Mir, a venit pe lume feciorul Andrei. Se vede că așa a vrut Domnul să fie: Hramul comunei Cania este Sfântul Dumitru, patronul păstorilor, ce reprezintă ultima și cea mai însemnată sărbătoare a toamnei, care, conform superstițiilor pastorale, prevestește sosirea iernii. Sărbătoarea este întâmpinată în fiecare an cu hramuri, cântece și dansuri, pomine cu dulciuri și colaci. La noi în sat de Hram se desfășoară activități cultural-artistice, recitaluri de poezie și – neapărat! – un concert de zile mari, cu participarea Ansamblului de copii *La izvor* (pe care am onoarea să-l conduc) și Colectivul folcloric *Canianca* (din care fac parte de la începuturi, condus de Liuba Bejenaru). Legate de această zi, când locuitorii comunei Cania sărbătoresc Hramul există o mulțime de tradiții și superstiții. **În unele sate, în ajun, oamenii aprind focuri mari pe dealuri sau în curți**, peste care cei mici sar pentru a fi sănătoși, iar tinerii – ca să se căsătorească. Femeile în vârstă obișnuiesc să împartă covrigi, nuci, mere, pâine, struguri și prune uscate tuturor celor care sar peste foc, pregătesc pomeni pentru cei morți, **împărțind** colivă și colaci în formă de cruce. Se mai spune că în această zi e păcat să faci treburi prin gospodărie. Pentru a vedea cum va fi iarnă care vine, păstorii obișnuiesc să își așeze cojocul pe iarbă în mijlocul oilor, așteptând să vadă care oaie se va așeza pe el: dacă una neagră, **înseamnă că iarnă va fi** blândă, iar dacă se va culca una albă, va fi aprigă. De Sf. Dumitru se tăie și coama cailor tineri, că să crească frumoasă…

Calea vieții ne-a fost cu de toate, am trecut prin multe încercări – mai grele și mai ușoare – dar, sincer, dacă ar fi s-o luăm de la capăt, am alege același drum. Ne-am consacrat, pot

spune, pedagogiei: eu mai bine de 50 ani, **și soțul** – patru decenii în Gimnaziul *I. Creangă* din Cania, astfel încât mai toți copiii din satele comunei, dar și din localitățile megieșe neau fost discipoli. Chiar dacă suntem la odihna binemeritată, continuăm să activăm la gimnaziu: eu – profesoară de română și bibliotecară, soțul – profesor educație tehnologică. Am îndrăgit ambii cu adevărat nobila și deloc ușoara profesie de pedagog. Eu am activat, după absolvirea școlii medii din Leova, la școala medie din Cania, mai întâi – instructoare superioară de pioneri, apoi, după absolvirea Universit**ății** de Stat *I. Creangă* – profesoară de limbă și literatură, 17 ani, director-adjunct, iar din 1995 până în 2011 – director al instituției. Sătenii mi-au încredințat și un mandat de primar, pe parcursul căruia am reușit multe lucruri bune și frumoase pentru comunitate. La fel și soțul, Vasile Salciuc, absolvent al Universit**ății** *A. Russo* din Bălți, specialitatea Discipline tehnice și muncă, a cultivat dragostea de muncă și frumos discipolilor săi; o spun fără exagerare: are mâini de aur, este un bun gospodar, **în casă și în grădină, e** priceput la toate. Avem casa, masa noastră; la fel – harnici, devotați, responsabili – ne-am educat **și copiii**, care au preluat cu plăcere aceste calități.

...În fiece toamnă, când frunza ruginește-n vii, un dor irezistibil începe să-i cheme pe soții Salciuc spre pragul școlii. E ceva cât se poate de firesc, deoarece copacii nu pot trăi prea mult timp rupți de solul reavăn ce i-a adăpat cu sevă, pentru a crește. Atunci iau din nou calea spre școala, clasa dragă, banca ce n-o poți uita, poposind barem câteva ore între pereții ce aduc a vopsea și var proaspăt și, parcă stingheriți de noua așezare, schimbarea iminentă a lucrurilor odată cu trecerea anilor, fac calea întoarsă, acolo, unde le-a hărăzit destinul să-și continue viața.

— Zică cine ce n-ar zice, se dă cu părerea Natalia Salciuc, deținătoare a mai multor distincții de stat pentru activitate pedagogică prodigioasă, dar, unde nu aș fi activat, cu sufletul și inima la școală am rămas. Văd aievea cum se rostogolește argintul clopoțelului zglobiu, readucându-mă în clasa, unde cu ani în urmă am sorbit cu nesaț dulceața primelor cuvinte, silabe, la îndemnul primei învățătoare. Stăm uneori de vorbă cu soțul Vasile, ca doi pedagogi, și de fiece dată ajungem la concluzia că ar fi trebuit să ne consacrăm mai mult familiei, dar, totodată, nu regretăm de cele trăite și retrăite; am fost și am rămas cu demnitate, verticalitate, așa, cum ne-au îndrumat părinții și dascălii. Am considerat că nu avem misiune mai de răspundere, decât să creăm condiții decente pentru ca copiii să nu plece peste hotare, să aleagă calea dreaptă aici, acasă. Să le dăm, deci, copiilor, prioritate, ei merg spre Lumină, spre Adevăr. Or, aceasta a fost și este – în opinia mea! – menirea, vocația, chemarea Învățătorului, care e numit, de bună seamă, al doilea părinte. Să punem mâna drept inimă și să recunoaștem că în ultimii ani s-au cam pierdut multe din tradițiile, obiceiurile din anii tinereții noastre. Pandemia asta a făcut să ne dispară candoarea și zâmbetul; constatăm cu regret că am pierdut din lumina blajinătății, am uitat de milă, bunătate, nu acceptăm înțelegerea și cuviința, bucuria și dăruirea pentru aproapele, ne macină tot mai mult tristețea și disperarea.

Natalia și Vasile Salciuc cu cei trei copii ai lor

...De fiece dată, când răvășesc amintirile, mă pomenesc în cu totul altă lume, din care culeg înțelepciune, adevăr, bunătate și din care nu mă pot retrage decât tiptil și cuminte, de parcă aș dori astfel să atenuez bruma de jenă, vină poate, că n-am reușit să transmit în deplină măsură din înțelepciunea acumulată pe parcursul vieții. Un proverb chinez spune: semănând grâu, vei recolta o dată; sădind un copac, vei recolta de zece ori; dar instruind un popor, vei recolta de sute și mii de ori rodul dulce al fericirii. Anticii scriau: rădăcinile învățăturii sânt amare, iar fructele –dulci.

— Se zice că nici oamenii, nici viața lor nu se măsoară cu ocaua; o viață pare să nu valoreze nimic, dar nimic nu valorează cât o viață. Greșim cu toții, dar– atenție! –nu greșim decât prin ceea ce am lăsat să fie slab în sufletul nostru. Dacă dorim să fim oameni, să fim stimați, trebuie să facem mult bine, să nu ne permitem a face ceva rău, josnic nici chiar atunci, când suntem singuri, unul la unul cu sovestea, cu chemarea lăuntrică ce nu te poate amăgi; important este să poți învinge slăbiciunea de moment, amorul propriu, care de multe ori *ne joacă festa*. De lumină și căldură are nevoie fiecare din noi – ăsta-i crezul vieții mele, zice Natalia Salciuc.

VICTOR GHERLAC

S-a născut la 19 ianuarie 1915, în or. Grigoriopol. La 7 ani a rămas orfan de tată iar la 14 de mamă.

A urmat studiile la Studioul moldovenesc al Institutului muzical-dramatic *L. Beethoven* din Odessa (prima promoție, 1933) și la Institutul de Stat de artă teatrală *A. V. Lunaciarski* din Moscova (la clasa de regie a lui B. Zahava) (1936-1940).

A debutat în rolul lui Baumgarten din piesa *Biruința* de S. Lehtțir - spectacol de inaugurare a Teatrului moldovenesc de Stat din Tiraspol la 6 noiembrie 1933. Până în anul 1936 a interpretat și alte roluri: Marchizetov (*Între furtuni* de D. Curdin, 1933), Zaev (*Stasia* de M. Rossovski, 1933), Jevakin (*Căsătoria* de Nikolai Gogol, 1934), Vosmibratov (*Pădurea* de A. Ostrovski, 1935) ș.a. După absolvirea facultății, a regizat în anul 1941 spectacolul *Ștefan Bâtcă* de L. Barschi.

A participat la cel de-al doilea război mondial. Între anii 1943-1963 a lucrat actor, regizor și prim-regizor, apoi în perioadele 1963-1968 și 1979-1981 – director al Teatrului moldovenesc *A. S. Pușkin* (astăzi Teatrul Național *Mihai Eminescu*) din Chișinău. În anul 1958 a primit titlul de Artist al Poporului din RSSM. Între anii 1968-1979 a predat ca lector și șef al Catedrei de Actorie (din 1971 docent) la Institutul de Arte *Gavriil Musicescu* din Chișinău.

Teatrul moldovenesc și-a reînceput activitatea la data de 6 noiembrie 1944 la Chișinău cu o nouă redacție a piesei *Haiducii*, V. Gherlac fiind unul dintre semnatarii textului (alături de I. Rom-Lebedev) și al regiei și interpretul rolului lui Costache. Printre piesele de teatru puse în scenă de Gherlac menționăm: *O noapte de mai* de Nikolai Gogol (1945), *Sub castanii din Praga* de C. Simonov (1947), *Buzduganul fermecat* de L. Deleanu (1951), *Sânziana și Pepelea* de Vasile Alecsandri (1956), *Pentru căminul familial* de I. Franco (1957), *Dunărea zbuciumată* de E.Bucov (1958), *Ovidiu* de Vasile Alecsandri (1958), *Regele Lear* de William Shakespeare (1961), *Casa mare* de Ion Druță (1962), *Eroica* de G. Malarciuc (1964), *Nunta însângerată* de Federico Garcia Lorca (1965) ș.a. În calitate de regizor, V. Gherlac s-a manifestat ca un adept înflăcărat al școlii realist-psihologice de interpretare cu vădite nuanțe romantice, descoperind un șir de autori dramatici locali. A montat spectacole și în America, Italia, România, Țările Baltice, Ucraina și Rusia.

De la 80 de ani până la 90 ani, regizorul V. Gherlac a locuit într-o cameră de cămin. La împlinirea vârstei de 90 de ani, președintele Vl. Voronin l-a felicitat și aflând de condițiile în care trăia bătrânul regizor, i–a oferit un apartament. Ca o recunoaștere a meritelor sale i s-au decernat Ordinul Lenin și Ordinul Drapelul Roșu de Muncă. El este fondatorul Uniunii Teatrale din Moldova, al cărui prim-președinte a fost.

V. Gherlac are o fiică, care locuiește în prezent în Georgia. Deși aceasta a insistat să-l aducă acolo, regizorul a spus următoarele: *Eu m–am născut în Moldova, sunt legat de teatru și trebuie să mor tot aici*.

Regizorul a decedat la 18 august 2007, în mun. Chișinău, la vârsta de 92 ani.

Vizitați www.casadecreatie.md

Viorel Burlacu